

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

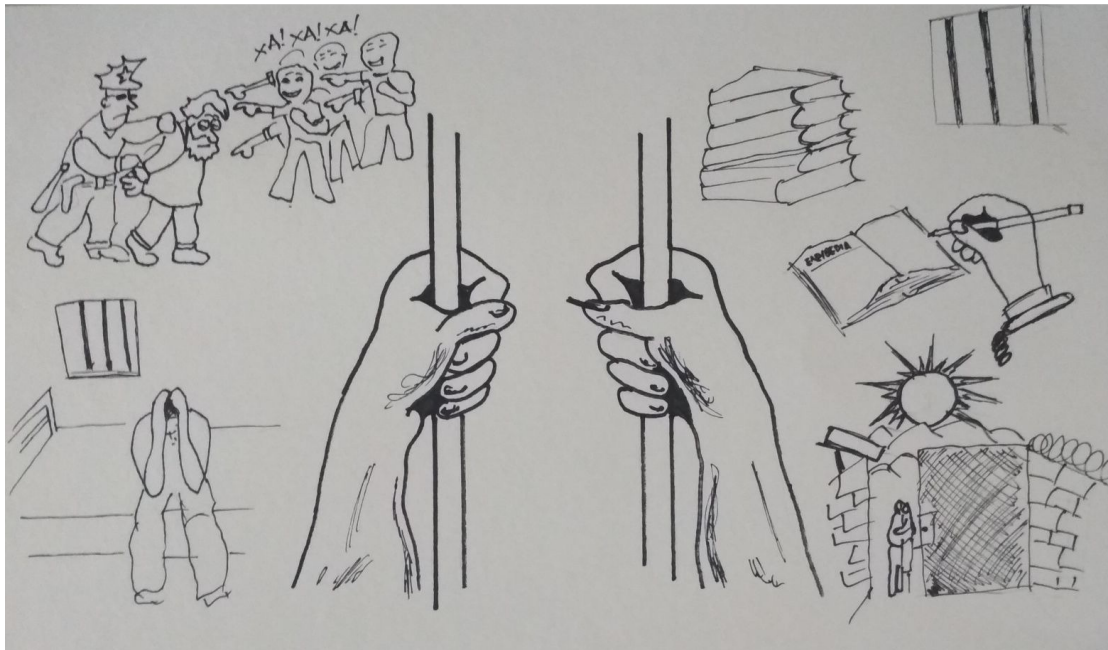
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επανένταξη αποφυλακισμένων.

Η περίπτωση της Ελλάδας.

Σπουδάστρια:

Δήμητρα Σεκερτζή (ΑΜ 15986)

Επιβλέπων καθηγητής:

Χρήστος Τσουραμάνης

Μεσολόγγι 2018

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων/Μεσολογίου του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

*Η ελευθερία δεν αξίζει τίποτα
αν δε περιλαμβάνει την ελευθερία να κάνεις λάθη..*

Μαχάτμα Γκάντι

Περίληψη

Στην επανένταξη των αποφυλακισμένων εμπλέκονται ζητήματα όπως τα θεσμικά προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος, η λειτουργία των καταστημάτων κράτησης, η "ταμπέλα" που το άτομο φέρει κατά την αποφυλάκιση του και η μη αποδοχή αυτού από μέρος του κοινωνικού συνόλου. Ένα υποστηρικτικό δίκτυο όπως είναι η οικογένεια που συμπαραστέκεται στον αποφυλακισθέντα, παράλληλα με τη κρατική μέριμνα που τον βοηθά στο νέο του ξεκίνημα και τέλος η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού πλαισίου σε ζητήματα αποδοχής αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ομαλή επάνοδο του στη κοινωνία. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη των δυσλειτουργιών του σωφρονιστικού συστήματος, όπως είναι οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης, οι ψυχολογικές επιπτώσεις του εγκλεισμού, ο κοινωνικός αποκλεισμός που το άτομο βιώνει κατά την αποφυλάκιση του καθώς και η έλλειψη της κρατικής μέριμνας για την επανένταξη αυτών. Πολύ σημαντικό επίσης είναι πως από επίσημες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, παρατηρείται το φαινόμενο της υποτροπής (φυλάκιση-αποφυλάκιση-φυλακίση εκ νέου). Τούτο πολλές φορές συμβαίνει εξαιτίας της ασφάλειας και της οικειότητας που νιώθουν οι κρατούμενοι στα καταστήματα κράτησης φανερώνοντας παράλληλα την αδυναμία του σωφρονιστικού συστήματος όσον αφορά το σωφρονισμό του ατόμου. Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα πως αυτές οι καταστάσεις δημιουργούν νέα προβλήματα δίχως να επιλύονται τα ήδη υπάρχοντα αποδεικνύοντας συγχρόνως τη σκληρή πραγματικότητα ενός φαινομενικά ομαλού και ήρεμου περιβάλλοντος.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός-επανένταξη-κατάστημα κράτησης αποφυλακισμένος.

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κύριο Χρήστο Τσουραμάνη για τις πολύτιμες συμβουλές και τη χρήσιμη βιβλιογραφία που μου έδωσε κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Εν συνεχεία να ευχαριστήσω το φίλο μου Χάρη για τη στήριξη και τη βοήθεια του καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας. Το φίλο μου Χρήστο για το υπέροχο σχέδιο του που χρησιμοποίησα ως εξώφυλλο, το φίλο μου Θανάση για τη συνδρομή του στα τεχνικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν, το δικηγόρο Γιάννη Πανάγνου για τις χρήσιμες συμβουλές αλλά και τη καθοδήγηση του σε νομικά ζητήματα. Τέλος όλους εκείνους που συμμετείχαν στο ερώτημα το λόγιο και το Γιάννη Κ. (πρώην κρατούμενο) για τη φιλική συζήτηση/συνέντευξη που μου παραχώρησε.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Ευχαριστίες.....	5
Εισαγωγή.....	7
Ιστορική Αναδρομή.....	8
1^ο Κεφάλαιο.....	11
Οριοθέτηση εννοιών.....	11
2^ο Κεφάλαιο.....	12
Συνέπειες εγκλεισμού.....	12
3^ο Κεφάλαιο	
Σωφρονιστικό σύστημα.....	15
4^ο Κεφάλαιο.....	18
Κοινωνική Επανάταξη.....	18
4.1 Εκπαίδευση κρατουμένων.....	18
4.2 Επαγγελματική αποκατάσταση αποφυλακισμένων.....	19
4.3 Κοινωνικός Αποκλεισμός-Κοινωνική επανάταξη.....	20
4.4 Φορείς επανάταξης.....	20
5^ο Κεφάλαιο.....	23
5.1 ΕΡΕΥΝΑ.....	23
5.2 Συνέντευξη αποφυλακισμένου.....	32
Συμπεράσματα.....	36
Επίλογος.....	38
Βιβλιογραφία.....	39
Βιβλία.....	39
Διαδικτυακές πηγές.....	39
Παράρτημα.....	41

Εισαγωγή

Η επανένταξη των αποφυλακισμένων είναι ζήτημα δυσεπίλυτο και πολλές φορές ακατόρθωτο. Αυτό συμβαίνει λόγω της λαθεμένης άποψης που υιοθετείται από μεγάλη μερίδα φαινομενικά υγιών ατόμων. Πιστεύεται δηλαδή πως ένας άνθρωπος ο οποίος έχει κατά το παρελθόν εγκληματήσει είναι σχεδόν αδύνατο να μετανιώσει και κατά συνέπεια να σωφρονιστεί ώστε να επιστρέψει στη κοινωνία ως ισότιμο μέλος της. Η άποψη αυτή έχει παγιωθεί –σε αρκετούς ανθρώπους-, εξαιτίας της υπολειπόμενης του σωφρονιστικού συστήματος, αλλά και οι ίδιοι δεν έχουν αναλογιστεί πως το έγκλημα το γεννά η ίδια η κοινωνία και ο εγκληματίας απλά το διαπράττει. Με την ίδρυση του θεσμού της φυλακής έπαψαν θεωρητικά να ισχύουν απάνθρωπες ποινές όπως τα βασανιστήρια. Εφαρμόστηκαν ποινές με σκοπό το σωφρονισμό του ατόμου και όχι το στιγματισμό και την εξόντωση αυτού. Στόχος των ποινών στέρησης της ελευθερίας είναι το άτομο να καταλάβει το λάθος του, να συμμορφωθεί σύμφωνα με τους κοινωνικούς κανόνες και τους ισχύοντες νόμους έτσι ώστε να επανέλθει στη κοινωνία ως ισότιμο μέλος της.

Ο λόγος συγγραφής του παρόντος θέματος είναι γιατί η επανένταξη των αποφυλακισμένων είναι ένα ζήτημα που δυσκολεύει την ελληνική κοινωνία και αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδειχθούν τα θεσμικά ζητήματα που υπάρχουν στο σωφρονιστικό σύστημα. Τα προβλήματα αυτά αφορούν τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης που επικρατούν στα καταστήματα κράτησης, την έλλειψη μετασωφρονιστικής μέριμνας κ.α. Επιπλέον στόχος είναι η παρατήρηση της διαδικασίας του εγκλεισμού αν τελικά με τον τρόπο τον οποίο γίνεται βοηθά και έχει αποτέλεσμα. Αν τελικά έχει αποτέλεσμα όσον αφορά το σωφρονισμό του ατόμου (που διέπραξε το έγκλημα), αλλά και την αποδοχή αυτού από το κοινωνικό σύνολο όταν πια έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία απονομής δικαιοσύνης (φυλάκιση-αποφυλάκιση). Αρχικά γίνεται αναφορά στη πορεία του θεσμού της φυλακής (ιστορική αναδρομή) , τότε ξεκίνησε να υφίσταται και τα στάδια εξέλιξης του. Εν συνεχεία αναφέρονται σημαντικοί ορισμοί οι οποίοι κρίνονται απαραίτητοι για τη κατανόηση της εργασίας. Ακολουθούν κεφάλαια με σκοπό τη παρατήρηση της λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος και τη κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισθέντων. Τέλος η εργασία ολοκληρώνεται με τη ανάλυση των αποτελεσμάτων και τη καταγραφή συμπερασμάτων της προσωπικής ποσοτικής μου έρευνας (ερωτηματολόγιο) και ποιοτικής έρευνας (συνέντευξη).

Ιστορική Αναδρομή

Το ποινικό δίκαιο -μία εκ των διαστάσεων του είναι ο τρόπος αντιμετώπισης των παραβατών- εμφανίστηκε παράλληλα με το σχηματισμό των πρώτων κρατικά οργανωμένων κοινοτήτων. Με τη πάροδο των χρόνων παρατηρείται μεταβολή στη συμπεριφορά που νοείται ως έγκλημα, στα μέσα για τη καταστολή του εγκληματία και στο τρόπο αντιμετώπισης τού. Στην αρχαία Ελλάδα έγκλημα θεωρούνταν κάθε πράξη η οποία έθιγε τη κοινωνική ευημερία και προκαλούσε κοινωνικές αναταραχές στην ευταξία της πολιτείας. Πιο συγκεκριμένα ο Πλάτωνας θεωρούσε πως το έγκλημα ήταν αρρώστια της ψυχής και η ποινή έπρεπε να αποτελεί τη κάθαρση της, ενώ κατά τον Αριστοτέλη ήταν η ενέργεια που προσέβαλε τη κοινωνία και θεωρούσε πως οι εγκληματίες ήταν εθισμένοι σ' αυτό και δύσκολα μπορούσε κάποιος να επανακοινωνικοποιηθεί πλήρως. Οι ποινές που εφαρμόζονταν ήταν η επιβολή προστίμου, η θανατική ποινή, το μαστίγωμα και η εξορία, με τη τελευταία να θεωρείται και η πιο ατιμωτική. Η πρακτική του μαστιγώματος εφαρμόζονταν από τους προϊστορικούς χρόνους κατά των δούλων και εν συνεχεία κατά των ελεύθερων πολιτών -ιδίως των παιδιών- διότι θεωρούνταν παιδαγωγικό μέσο. Φαίνεται πως έχει παραμείνει διαχρονικό διότι μέχρι και το 1950 χρησιμοποιούνταν ως ποινή από διάφορες χώρες. Σήμερα επιβάλλεται στις μουσουλμανικές χώρες -κατά βάση-, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο ως μέσο άμεσης καταστολής από την αστυνομία (γκλόπ). Μέχρι και το 18^ο αιώνα για τη ποινική καταστολή των παραβατών χρησιμοποιούσαν μεθόδους όπως απαγχονισμός, κάψιμο στη πυρά, αφαίρεση μέλους του σώματος κ.α αναλόγως με το έγκλημα που είχαν διαπράξει. Στόχος των μεθόδων αυτών ήταν ο στιγματισμός ή η εξόντωση του δράστη αλλά κατά κύριο λόγο ο παραδειγματισμός των υπολοίπων μέσω του εκφοβισμού. Οι ποινές στέρησης της ελευθερίας παρουσιάστηκαν με την εμφάνιση του κινήματος του Διαφωτισμού. Σκοπός των οποίων ήταν η παραμονή του παραβάτη σε περιορισμένο χώρο εως ότου πραγματοποιηθεί η δίκη ή η εκμετάλλευση αυτού σε διάφορες εργασίες. Υπέρτατο αγαθό για τους υποστηρικτές του Διαφωτισμού ήταν η ατομική ελευθερία, οπότε η στέρηση αυτής αποτελούσε από μόνη της τιμωρία για το παραβάτη. Επιπλέον αντιτίθονταν στις μέχρι τότε ισχύουσες πρακτικές επιβολής της ποινής και πίστευαν στην ουμανιστική αντιμετώπιση του παραβάτη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τσ. Μπεκαρία «.. Σκοπός της ποινής δεν είναι η εκδίκηση αλλά ο σωφρονισμός αυτού που διέπραξε το αδίκημα και ο παραδειγματισμός των υπολοίπων.» Σιγά σιγά κάνουν την εμφάνιση τους τα σωφρονιστικά συστήματα (σ.σ τρόπος κατά τον οποίο οργανώνεται η ζωή στη φυλακή και η μεταχείριση του εγκληματία), τα οποία κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες. Αρχικά είναι το *κοινοβιακό* σύστημα (εφαρμόστηκε το 17^ο ως το 18^ο αιώνα) κατά το οποίο οι κρατούμενοι περνούσαν όλες τις ώρες της ημέρας από κοινού(ύπνος, φαγητό, εργασία). Το σύστημα αυτό παρουσιάζει πλεονεκτήματα μα και μειονεκτήματα. Όσον αφορά τα πλεονεκτήματα το κόστος οικοδόμησης της φυλακής αυτής είναι μικρό. Επιπλέον οι κρατούμενοι έχουν την ευκαιρία να διαμορφώσουν τη ζωή τους σύμφωνα με τα πρότυπα που

επικρατούν στον “έξω κόσμο” έτσι ώστε να μην αποκόπτονται από τις τυπικά οργανωμένες κοινωνικές σχέσεις. Εν συνεχεία ο πρωτομάθητος εγκληματίας σε συμβίωση με τον επικίνδυνο υπάρχει περίπτωση να διαφθαρεί. Επιπλέον η συμβίωση αυτή ευνοεί την αυξημένη αλληλεγγύη μεταξύ κρατουμένων, την οργάνωση αποδράσεων και δυσχεράνει την επιτήρηση τους. Ακολουθεί το *απομονωτικό* σύστημα (εφαρμόστηκε το 18^ο έως τον 20^ο αιώνα και είχε επίδραση από τις θρησκευτικές-ανθρωπιστικές ιδέες,) εφαρμόστηκε το 18^ο αιώνα στις φυλακές της Φιλαδέλφειας της πολιτείας της Πεσυλβάνια γι’ αυτό ονομάζεται και πεσυλβανικό σύστημα. Σκοπός του ήταν η μη επικοινωνία μεταξύ των κρατουμένων. Ο έγκλειστος ζει απομονωμένος στο κελί του, με μοναδική δραστηριότητα την ανάγνωση της Αγίας Γραφής μέσω της οποίας θα έπαιρναν το δρόμο της μετάνοιας. Είναι ένα σύστημα αρκετά δαπανηρό και ζημιογόνο για τη φυσική/ψυχική κατάσταση των φυλακισμένων και έρχεται σε αντίθεση με την έννοια του σωφρονισμού και τη προετοιμασία επανένταξης του διότι η αποκοπή από κάθε κοινωνική σχέση και επικοινωνία τον αποξενώνει πλήρως από τη κοινωνική ζωή. Το σύστημα αυτό εφαρμόστηκε στην Ελλάδα το 1911 για ποινές διάρκειας μέχρι ενός μήνα στις δικαστικές φυλακές. Εν συνεχεία το *μικτό* σύστημα το οποίο αποτελεί συνδυασμό των δύο προηγούμενων. Καλείται επίσης Ωβούρνειο σύστημα διότι πρωτοεμφανίστηκε το 1816 στη φυλακή Auburn της Ν. Υόρκη. Οι έγκλειστοι περνούν τη μέρα μαζί αλλά το βράδυ ο καθένας παραμένει στο κελί του. Είναι υποχρεωμένοι να τηρούν το κανόνα της σιωπής παράβαση του οποίου συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Μειονέκτημα του συστήματος αυτού είναι η έκθεση σε κίνδυνο της ψυχικής και πνευματικής υγείας του καταδίκου. Διότι έρχεται σε αντίθεση με την έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου για επικοινωνία. Τελευταίο έρχεται το *προοδευτικό* σύστημα (εφαρμόστηκε πρώτη φορά στις ναυτικές φυλακές του Norfolk από το Macconochie) κατά το οποίο η έκτιση της ποινής χωρίζεται σε στάδια με σκοπό την αποφυγή του απότομου περάσματος από τη κατάσταση στέρησης της ελευθερίας στη κατάσταση της πλήρους απόλαυσης της. Με τη διαδοχική αυτή κατάσταση δίνονται κίνητρα στο κρατούμενο ώστε να έχει καλή διαγωγή και του δημιουργείται το αίσθημα της ευθύνης. Στη πορεία του εξανθρωπισμού της ποινής παρατηρείται ένα μικρό διάλλειμα. Το διάλλειμα αυτό έχει να κάνει με τις καταστάσεις κράτησης των ατόμων την εποχή του ναζισμού (στρατόπεδα συγκέντρωσης) αλλά και στα ελληνικά δεδομένα με τη κατάσταση κράτησης κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και της δικτατορίας (εξορίες, βασανιστήρια κ.α). Την ίδια εποχή σε ένα διαφορετικό σύστημα παρατηρούνται εκσυγχρονισμένες –για την εποχή– τακτικές μεταχείρισης των παραβατών. Οι ποινές που εφαρμόζονται στο σωφρονιστικό σύστημα της ΕΣΣΔ (Ενωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) ήταν η φυλάκιση, τα Gulag (στρατόπεδα εργασίας), οι αποικίες εργασίας και σε ακραίες περιπτώσεις η θανατική ποινή. Όσον αφορά τη θανατική ποινή τα στοιχεία είναι συγκεχυμένα εξαιτίας των γεγονότων που εξελίχθηκαν εκείνη τη περίοδο. Όσοι καταδικάζονταν σε ποινή φυλάκισης στελνόταν σε φυλακές όπου ο βαθμός ασφάλειας συσχετιζόταν ανάλογα με τη παράβαση. Εν συνεχεία όσοι καταδικάζονταν σε αναγκαστική εργασία με χρονική διάρκεια λιγότερη του ενός έτους εξέτιαν τη ποινή τους στο τόπο εργασίας τους (που είχαν και πριν τη φυλάκιση) ή σε

συγκεκριμένες παραγωγικές μονάδες οι οποίες απείχαν από την οικία τους 10 χλμ. Στις αποικίες εργασίας και στα Gulag στέλνονταν εκείνοι οι οποίοι είχαν διαπράξει βαριά αδικήματα (ανθρωποκτονίες κτλ). Τα Gulag ήταν εκτενείς περιοχές όπου οι φυλακισμένοι ζούσαν και εργάζονταν υπό στενή επίβλεψη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Αμερικάνος Δικαστής Leibowitz στο περιοδικό Life « Τα Σοβιετικά επιτεύγματα σε αυτόν το τομέα είναι τόσο εκπληκτικά που κάνουν τις αμερικάνικες μεθόδους να φαντάζουν απαρχαιωμένες.. Η ποινική αποικία του Krukond μπορεί να διέτεθε μουντά μη εντυπωσιακά κτίρια ωστόσο, παρουσίαζε παράλληλα ευφυή ανθρωπινή, διορατική διοίκηση από πάνω ως κάτω... Οι τρόφιμοι δεν είχαν εκείνη την καταπονημένη, ντροπιασμένη όψη ενός αμερικανού τροφίμου.. Πρέπει κανείς να γνωρίζει από πρώτο χέρι την αρρωστημένη ατμόσφαιρα του προαυλίου μιας μέσης αμερικανικής φυλακής προκειμένου να μπορέσει να εκτιμήσει αυτό που είδα και αυτό που ένιωσα καθώς παρατηρούσα αυτούς τους Ρώσους τροφίμους.. Έτρωγαν με άνεση: τέσσερα άτομα ανα τραπέζι και αρκετό φαγητό για όλους.. Στην πραγματικότητα αμείβονται για την εργασία που εκτελούν στη φυλακή όπως ακριβώς θα αμείβονταν για μια αντίστοιχη δουλειά έξω. Είναι δύσκολο να αναλογιστεί κανείς πόσο σημαντικό είναι αυτό το γεγονός από μόνο του.. Αμείβονται και πληρώνουν για την ίδια τους τη κράτηση το υπόλοιπο πηγαίνει προς υποστήριξη των οικογενειών τους. » Ο τύπος των Gulag στόχευε στη μη απομόνωση των εγκλειστών από τη κοινωνία γεγονός που αποδεικνύει πως τους θεωρούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της. Η προσπάθεια σωφρονισμού των κρατουμένων διαφαίνεται από την ύπαρξη θεατρικής ομάδας, τη συμμετοχή αυτών σε αθλητικούς αγώνες, την έκδοση λογοτεχνικής επιθεώρησης (συγγραφή και επιμέλεια από τους ίδιους τους φυλακισμένους) και την δημιουργία συμφωνικής ορχήστρας. Στις σύγχρονες μεθόδους μεταχείρισης του εγκληματία υπάρχουν -πέρα από τα κλειστά- τα ανοιχτά συστήματα διαχείρισης αυτού τα οποία έχουν να κάνουν με αγροτικές ή βιομηχανικές φυλακές. Στα συστήματα αυτά οι εγκλειστοί εκτίουν τη ποινή τους μέσω της εργασίας τους. Επιπλέον υπάρχουν διαφόρων ειδών καταστήματα κράτησης τα οποία διέπονται από συγκεκριμένους κανόνες. Τέτοια είναι τα καταστήματα κράτησης γυναικών, ανηλίκων και ψυχικά ασθενών. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι με τη πάροδο των χρόνων ο σκοπός της ποινής εξανθρωπίστηκε αλλά όχι και η πρακτική εφάρμοσής της.

1: Απόσπασμα από "Σωφρονιστικό Σύστημα" Χαΐδου σελ37-41 Α.2:Στο ίδιο3:Στο ίδιο
4:Απόσπασμα από το βιβλίο "Οι Έλληνες στη διαδικασία οικοδόμησης του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ" Α. Γκίκας σελ:225-238
5:στο ίδιο σελ:226

1^ο Κεφάλαιο

Οριοθέτηση εννοιών

Η εργασία διέπεται από αρκετούς ορισμούς. Ωφέλιμη λοιπόν η αναφορά τους στα αρχικά στάδια της εργασίας.

Αρχικά **έγκλημα** όπως υποστηρίζει ο Emile Durkeim είναι «.. πράξη που προσβάλλει τη κοινωνική συνείδηση γιατί προσβάλλει την ηθική και τον νόμο..»⁶. Εν συνεχεία όπως αναφέρει το αρ.14 του Ποινικού Κώδικα «Έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο»⁶. Σύμφωνα με την ηλεκτρονική έκδοση του λεξικού της κοινής νεοελληνικής του Τριανταφυλλίδη «έγκλημα είναι πράξη άδικη, εκούσια, αντίθετη με το νόμο, η οποία κρίνεται αξιόποινη και τιμωρείται με βάση τον ποινικό κώδικα». Εν συνεχεία **φυλακισμένος** είναι το άτομο εκείνο που βρίσκεται σε κατάσταση στέρησης της ελευθερίας του, εξ' αιτίας -σύμφωνα πάντα με τους νόμους του εκάστοτε κράτους- παραβατικής συμπεριφοράς. Στον αντίποδα **αποφυλακισμένος** νοείται το άτομο εκείνο το οποίο εξέτισε τη ποινή που του επιβλήθηκε από τη πολιτεία και πλέον είναι έτοιμο να επανέλθει στη κοινωνία ως λειτουργικό μέλος της. Επιπλέον η έννοια του **σωφρονισμού** έχει να κάνει με το συνεισιμό του ατόμου και την επαναφορά αυτού στη τάξη. Με άλλα λόγια ο πρώην φυλακισμένος έχει καταλάβει τα λάθη του και επιστρέφοντας ξανά στη κοινωνία δε θα πράξει τα ίδια ή νέα. Θα αποτελούσε παράλειψη αν δεν αναφέραμε τις σημαντικότερες έννοιες που διέπουν την εργασία και δεν είναι άλλες από την **επανάταξη** των αποφυλακισμένων και το **κοινωνικό αποκλεισμό** που αυτοί βιώνουν. Η απόδοση της έννοιας του Κοινωνικού αποκλεισμού (εφεξής Κ.Α) ποικίλει. Αυτό έγκειται στο γεγονός του προσδιορισμού των χαρακτηριστικών του, των αιτιών εμφάνισης του και τις συνθήκες εκδήλωσης του. Σταθμός στην εμφάνιση του αποτελεί η Γαλλο-φιλοσοφική-θεωρητική παράδοση των Durkeim-Weber⁷. Αρχικά αποτελούσε συνώνυμο του όρου φτώχεια. Με τη πάροδο των χρόνων η έννοια του όρου Κ.Α αποτελεί ένα πολυδιάστατο κοινωνικό φαινόμενο. Το φαινόμενο αυτό έχει να κάνει με την έλλειψη αγαθών, την άνιση κατανομή προϊόντων και υπηρεσιών και τέλος τη περιθωριοποίηση και το στιγματισμό ατόμων εξαιτίας φύλου, φυλής, ηλικίας, σωματικής ή πνευματικής αναπηρίας, σεξουαλικών προτιμήσεων και παραβατικής συμπεριφοράς. Επιπροσθέτως ο Τσιάκαλος αναφέρει για τον Κ.Α πως «Υποδηλώνονται ηθελημένοι ή όχι περιορισμοί στην πρόσβαση. Πολίτες μπορεί να αποτυγχάνουν να κάνουν χρήση των δικαιωμάτων τους ή από δική τους ανικανότητα ή από λανθασμένη επιλογή. Όπου ανικανότητα ή επιλογή είναι αποτέλεσμα προηγούμενων αποκλεισμών (εκπαίδευση, πληροφόρηση κτλ.) (...) Είναι παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών ή δημοσίων αγαθών, η έλλειψη των οποίων οδηγεί στην περιθωριοποίηση...»⁸ Τέλος η επανάταξη έχει να κάνει με την ομαλή επάνοδο του αποφυλακισθέντα στην κοινωνική ζωή, δηλαδή στο οικογενειακό, φιλικό και επαγγελματικό του περιβάλλον.

6: «Έγκλημα» του Τσουραμάνη Χρ. Σελ 1, 7: Ποινικός Κώδικας άρθρο 14. 8: Απόσπασμα από το «Μετανάστευση-Κοινωνικός Αποκλεισμός κ πολιτικές ένταξης στην Ελλάδα» της Λέκτορος Βλαχάκη Μ. Αθήνα 2002 σελ: 41-66. 9: στο ίδιο

2^ο Κεφάλαιο

Συνέπειες εγκλεισμού

Η διαδικασία του εγκλεισμού (σ.σ περιορισμός ατόμου σε συγκεκριμένο χώρο για ορισμένο διάστημα), είναι ένα πολύπλοκο και τραυματικό βίωμα για το φυλακισμένο. Όπως διαπιστώνεται από προσωπικές μαρτυρίες πρώην εγκλείστων αλλά και των καταδικαστικών αποφάσεων από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (53 καταδίκες της Ελλάδας για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων με συνολικό κόστος 1.790.444€), οι συνθήκες στα καταστήματα κράτησης είναι απάνθρωπες. Λόγω του υπερπληθυσμού των φυλακών σε κάθε κρατούμενο φαίνεται να αναλογούν 3τ.μ, γεγονός που περιορίζει τις κινήσεις του – σ’ ένα κρεβάτι κοιμούνται δύο άτομα ενώ πολλές φορές “φιλοξενείται” κάποιος στο πάτωμα. Επιπλέον ο κάθε φυλακισμένος κοστίζει στο κράτος 28€/μέρα ή 10.287€/χρόνο¹⁰. Στα χρήματα αυτά συμπεριλαμβάνεται η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (ψυχιατρικές υπηρεσίες, φαρμακευτική και οδοντιατρική κάλυψη), με μοναδικό νοσοκομείο εκείνο των φυλακών Κορυδαλλού «Άγιος Παύλος», την ίδια ώρα που η Σουηδία “σπαταλά” για κάθε κρατούμενο της 317€/μέρα¹⁰. Εν συνεχεία η εκπαίδευση που παρέχεται στα σωφρονιστικά καταστήματα είναι ελλιπής, παράγοντας που επηρεάζει αρνητικά τη ζωή του φυλακισμένου. Αυτό συμβαίνει διότι δε του δίνονται προοπτικές επαγγελματικής και κοινωνικής εξέλιξης, αλλά τον αφήνουν στάσιμο. Για τη στασιμότητα αυτή ευθύνεται επίσης και η περιορισμένη επικοινωνία που το άτομο διαθέτει με τους ανθρώπους εκτός φυλακής. Γεγονός το οποίο του δημιουργεί αποστάσεις από τις κοινωνικές αξίες και τον αναγκάζει να δημιουργήσει “κανόνες υποκουλτούρας” με σκοπό την επιβίωση του.

Πέρα των άσχημων συνθηκών διαβίωσης που δημιουργούν ζητήματα επιβίωσης παρατηρούνται και πολλές ψυχολογικές επιπτώσεις στο φυλακισμένο εξαιτίας του εγκλεισμού. Όταν το άτομο εγκληματήσει και καταδικαστεί, αποκόπτεται απότομα από το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον και εισέρχεται βίαια σ’ ένα άγνωστο μέρος. Η απότομη αυτή αλλαγή περιβάλλοντος του δημιουργεί συναισθήματα φόβου, ανασφάλειας, διαταράσσει τις οικογενειακές και κοινωνικές του σχέσεις, υπάρχει απώλεια της εργασίας του –οικονομική και επαγγελματική κατάρρευση- και στιγματίζεται άμεσα από το κοινωνικό σύνολο ως κακός, βίαιος, επικίνδυνος. Επιπροσθέτως συγκεκριμένες ψυχολογικές επιπτώσεις έχουν παρατηρηθεί και συνδεθεί με την εμπειρία του εγκλεισμού. Αγχώδεις διαταραχές, απόπειρες αυτοτραυματισμού/αυτοκτονίας, διαταραχές στην επίλυση προβλημάτων εξαιτίας της έλλειψης ερεθισμάτων και κατάθλιψη¹¹. Ο Serra υποστηρίζει πως είναι κρίσιμοι οι πρώτοι πέντε μήνες φυλάκισης, διότι στο διάστημα αυτό ο εγκλειστος έχει ελάχιστες ευκαιρίες επικοινωνίας. Διακρίνει επίσης τέσσερις τύπους κατάθλιψης. Την *αγχώδη* η οποία διακρίνεται από δύσπνοια, ευερεθιστικότητα, ένταση κ ενοχές, τη *γνωστική* κατά την οποία το άτομο δεν ικανοποιείται από πράγματα και καταστάσεις, απαξιώνει τα πάντα και νιώθει απελπισμένο. Αναφέρει ακόμη τη *κατάθλιψη που σχετίζεται με τη διατροφή* όπου το άτομο χαρακτηρίζεται από απώλεια όρεξης και

ενέργειας. Τέλος κάνει λόγο για την *ενδογενή κατάθλιψη* η οποία θεωρείται και η πιο σοβαρή περίπτωση διότι στον έγκλειστο παρατηρούνται διακυμάνσεις της διάθεσης, απώλεια βάρους και αυξημένη ένταση. Μια άλλη διαταραχή η οποία έχει παρατηρηθεί σε καταστάσεις εγκλεισμού είναι η βραχεία ψυχωσική διαταραχή, κατά την οποία το άτομο παρουσιάζει παραλητικές ιδέες, ψευδαισθήσεις, αποδιοργανωμένο λόγο και συμπεριφορά. Η διαταραχή αυτή κάνει την εμφάνιση της ξαφνικά μέσω ενός ψυχωσικού επεισοδίου (ο όρος ψύχωση χρησιμοποιείται για να περιγράψει την ιατρική κατάσταση που επηρεάζει τον εγκέφαλο, έτσι ώστε υπάρχει απώλεια επαφής με την πραγματικότητα)¹², το οποίο διαρκεί από μία έως τριάντα ημέρες. Όταν το επεισόδιο λήξει το άτομο επανέρχεται στο προηγούμενο επίπεδο λειτουργικότητας. Στα πλαίσια του εγκλεισμού η διαταραχή σχετίζεται με το στρες που προκαλείται από το είδος της φυλακής συνδυαστικά με τη προσωπικότητα του ατόμου¹³. Αξία αναφοράς είναι το σύνδρομο Ganser και το σύνδρομο πυρετού της Πύλης¹⁴. Το σύνδρομο Ganser αποτελεί ένα είδος διαταραχής κατά το οποίο τα άτομα χαρακτηρίζονται από *διάσχιση ή διάσπαση στις συνήθως συντεθειμένες λειτουργίες της συνείδησης, της μνήμης, της ταυτότητας ή της αντίληψης του περιβάλλοντος που μπορεί να είναι ξαφνική ή προοδευτική, παροδική ή χρόνια*. Κοινό βασικό σημείο στα άτομα που το εμφανίζουν αποτελεί η *αδυναμία απάντησης με ακρίβεια σε εύκολες ερωτήσεις στις οποίες απαντά κατά προσέγγιση*. Εμφανίζεται συνήθως σε καθεστώς απομόνωσης αλλά και στην περίοδο της προφυλάκισης και αναμονής της δίκης. Τα συμπτώματα υποχωρούν σταδιακά με την επαναφορά σε κανονικά πλαίσια κράτησης. Το σύνδρομο «πυρετός της πύλης» περιγράφει τη ψυχολογική κατάσταση των κρατουμένων εκείνων που πρόκειται να αποφυλακιστούν έπειτα από την έκτιση μακροχρόνιας ποινής. Βασικά του χαρακτηριστικά είναι *το άγχος, η ανησυχία και η ευερεθιστότητα, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις είναι δυνατόν να εκδηλωθούν από κάποιους συμπτώματα υπομανίας, (συνήθως παρουσιάζονται ένα μήνα πριν την αποφυλάκιση και παραμένουν έως 6 μήνες)*. Επιπλέον σημεία του συνδρόμου είναι *ο θυμός, ο φόβος, η σύγχυση παρελθόν-μέλλον, η ιδιαίτερη ευφορία, οι γαστρεντερικές παρενοχλήσεις, η αϋπνία, οι έντονοι πονοκέφαλοι και η ψυχοκινητική διέγερση*¹⁵. Καθοριστικό ρόλο στην ένταση και τη διάρκεια του συνδρόμου έχουν η προσωπικότητα του ατόμου, η υποστήριξη που έλαβε κατά τη διάρκεια της κράτησης, τα επαγγελματικά του προσόντα και τέλος η χρονική διάρκεια της ποινής. Εν συνεχεία όπως υποστηρίζει ο Sykes(1958) η διαδικασία του εγκλεισμού επιφέρει πολλές στερήσεις με σημαντικότερη εκείνη τη στέρηση της ελευθερίας, κατά την οποία το άτομο απομονώνεται από το κοινωνικό του περίγυρο με αποτέλεσμα τη δημιουργία συναισθημάτων μοναξιάς και αποξένωσης. Αναφέρεται επίσης στη στέρηση αγαθών και υπηρεσιών οι οποίες περιλαμβάνουν υπηρεσίες υγείας, υγιεινής, διατροφής και ψυχαγωγικές ανάγκες. Συνυπολογίζει ακόμη τη σεξουαλική στέρηση μιας και δημιουργεί στον έγκλειστο συναισθήματα άγχους απώλειας της σεξουαλικής του ταυτότητας και μπορεί να γεννήσει ομοφυλοφιλικές σκέψεις γεγονός που συνεπάγεται αισθήματα ντροπής και ενοχής. Τέλος κάνει λόγο για τη στέρηση αυτονομίας και ασφάλειας. Ο κρατούμενος είναι αναγκασμένος να ζει σ' ένα χώρο με κανόνες και με -πολλά- άτομα τα οποία έχουν ιστορικό βίαιης συμπεριφοράς. Η αναγκαστική αυτή συμβίωση αφαιρεί αυτομάτως την έννοια της αυτονομίας και

επιλογής που έχει κάποιος έξω από τη φυλακή και του επιβάλει (πολλές φορές) την επιλογή "στρατοπέδου". Καταπώς είναι λογικό δε βιώνουν όλοι οι κρατούμενοι τη κατάσταση του εγκλεισμού με τον ίδιο τρόπο, εξαρτάται από τη προσωπικότητα του καθένα, τα προσωπικά του βιώματα και τη διαμόρφωση του χώρου κράτησης που βρίσκεται. Συμπερασματικά θα λέγαμε πως η διαδικασία κράτησης σ' ένα σωφρονιστικό κατάστημα –με τον τρόπο που πραγματοποιείται σήμερα– αντί να συνεισφέρει και να δημιουργεί προοπτικές βελτίωσης στο κρατούμενο (χαρακτήρα, τρόπο σκέψης, επαγγελματικά κτλ), αντιθέτως του δημιουργεί επιπλέον προβλήματα με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις να παρατηρείται το φαινόμενο φυλάκιση-αποφυλάκιση-φυλάκιση εκ νέου.

10: Έκθεση δημόσιας δαπάνης για τους κρατούμενους, Γεν. Γραμ. Αντ. Πολ. 02/2016 10: στο ίδιο 11: psynet.gr "Κατανοώντας τη ψύχωση" 12 και 13: απόσπασμα από "Συμβουλευτική κρατουμένων" Υπουργείο Παιδείας 01/2005 14: kratoumenoi.blogspot.gr 15: απόσπασμα από "Συμβουλευτική κρατουμένων" Υπουργείο Παιδείας 01/2005 14

3^ο Κεφάλαιο

Σωφρονιστικό σύστημα.

Με την έννοια "Σωφρονιστικό σύστημα", νοούνται οι αρχές και κατευθύνσεις που διέπουν τους κανόνες εκτέλεσης των ποινών, τα μέτρα ασφαλείας κατά της ελευθερίας και η μεταχείριση των κρατούντων στα σωφρονιστικά ιδρύματα. Ο Howard¹⁶ (1787), ο οποίος θεωρείται πατέρας του σωφρονιστικού συστήματος ως σωφρονισμό όρισε τη διαδικασία επανένταξης του ατόμου εκείνου που έχει κατανοήσει το λάθος του και μπορεί να είναι ισότιμο και παραγωγικό μέλος της κοινωνίας. Εν συνεχεία ο Reginal (2003), θεωρεί πως η μεταχείριση του εγκληματία (σκοπός είναι ο σωφρονισμός), πρέπει να γίνεται βάσει της προσωπικότητας του ατόμου και όχι βάση της εγκληματικής πράξης που διέπραξε. Στα ελληνικά δεδομένα η διαδικασία του σωφρονισμού καθώς και η μεταχείριση του εγκληματία πραγματοποιείται σύμφωνα με τον ισχύοντα ν.2776/1999 "Σωφρονιστικό Κώδικα" (εφεξής Σωφρ. Κ.). Από το 1999 μέχρι σήμερα στον Σωφρ. Κ. έχουν υπάρξει κάποιες μεταρρυθμίσεις μέσω της ψήφισης νόμων και Προεδρικών Διαταγμάτων με σκοπό τη βελτίωση του σωφρονιστικού συστήματος.

Ακολουθούν σημαντικοί Νόμοι, Προεδρικά Διατάγματα, Υπουργικές Αποφάσεις και Διεθνείς Συμβάσεις που έχουν ψηφισθεί από 1999 μέχρι σήμερα¹⁴

Νόμοι.

- **N. 4509/2017:** "Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από τη ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής και άλλες διατάξεις".
- **N. 4322/2015:** "Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις".
- **N. 4228/2014:** "Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών".
- **N. 4274/2014:** "Ρυθμίσεις Ποινικού και Σωφρονιστικού Δικαίου και άλλες διατάξεις".
- **N.3860/2010:** " Βελτιώσεις της Ποινικής Νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων".
- **N.2943/2001:** "Εκτίση ποινών εμπόρων ναρκωτικών και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης".
- **N.2928/2001:** "Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για τη προστασία του Πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων".

Προεδρικά Διατάγματα.

- **Π.Δ. 342/00:** "Περί αύξησης ανωτάτου ορίου του ευεργετικού υπολογισμού ημερών ποινής καταδίκων και υποδίκων λόγω εργασίας".

- **Π.Δ. 107/01:** “Περί ευεργετικού υπολογισμού ημερών ποινής κατάδικων και υποδίκων για εργασία και απασχόληση σε προγράμματα ή σπουδές”.
- **Π.Δ. 378/01:** “Περί αύξησης ανωτάτου ορίου του ευεργετικού υπολογισμού ημερών ποινής καταδίκων και υποδίκων λόγω εργασίας”.
- **Π.Δ 333/03:** “Τροποποίηση του Π.Δ 107/2001 «Ευεργετικός υπολογισμός ημερών ποινής κατιδίκων και υποδίκων για εργασία ή απασχόληση σε προγράμματα ή σπουδές».

Υπουργικές Αποφάσεις.

- **Υ.Α 6161/00:** “Άσκηση εκλογικού δικαιώματος κρατουμένων”
- **Υ.Α 165195/01:** “Ατομικός Λογαριασμός κρατουμένων (χρημάτι)”.
- **Υ.Α 137061/02:** “Πιλοτική λειτουργία Κέντρου Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων Ελεώνα Θηβών”
- **Υ.Α 69750/03:** “ Χορήγηση υποκατάστατων ουσιών σε άτομα που εκτίουν ποινή φυλάκισης ή κρατούνται από αστυνομικές και διωκτικές αρχές και είναι ενταγμένα σε προγράμματα υποκατάστασης του ΟΚΑΝΑ”.
- **Υ.Α 78628/03:** “Συγκρότηση Θεραπευτικής Ομάδας του Κέντρου Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων Ελεώνα Θηβών”.
- **Υ.Α. 8508/05:** “Προϋποθέσεις κράτησης στις Αγροτικές Φυλακές και την Κεντρική Αποθήκη Υλικού Φυλακών”.
- **Υ.Α. 79289/03:** “Μερική Μετατροπή του Καταστήματος Κράτησης Τρικάλων τύπου Β’ σε Θεραπευτικό Κατάστημα”.
- **Υ.Α. 74181/09:** “Μετατροπή του καταστήματος κράτησης Μαλανδρίνου σε Γενικό κατάστημα κράτησης Β’ τύπου”.

Διεθνείς Συμβάσεις.

- **N.1782/88:** “Κύρωση της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας”.
- **N.1949/91:** “Κύρωση της Σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας”.
- **N.3351/05:** “ Κύρωση του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τη μεταφορά καταδίκων”.

Κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση ο νέος Σωφρ. Κ. (Οκτώβριος 2017)¹⁵, ο οποίος αποτελείται από 88 άρθρα. Καίρια σημεία του νέου Σωφρ. Κ. είναι οι διατάξεις που αφορούν τους ανήλικους κρατουμένους και συγκεκριμένα το άρθρο 12 §1[Κρατούμενοι και των δύο φύλλων οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας τους, μέχρι να συμπληρώσουν το 18^ο διαμένουν σε καταστήματα κράτησης ή τμήματα των καταστημάτων κράτησης νέων που προορίζονται αποκλειστικά γι’ αυτούς.] επίσης η §3 αναφέρει πως [...κατ’ εξαίρεση με τη συμπλήρωση του 25^{ου} έτους επιτρέπεται [...] η παραμονή τους στα ίδια καταστήματα κράτησης εφόσον εντός του ίδιου ημερολογιακού έτους πρόκειται να αποφοιτήσουν από κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή

επαγγελματικής κατάρτισης που παρακολουθούν...], καθώς και στη §5 γίνεται λόγος πως [...όλοι οι ανήλικοι κρατούμενοι οι οποίοι δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση έχουν πρόσβαση σε κατάλληλες δομές...]. Εν συνεχεία στο άρθρο 11 γίνεται αναφορά για τη μεταχείριση των κρατουμένων κατά κατηγορίες, συγκεκριμένα η παράγραφος 4 αναφέρει [...Υπόδικοι η κατάδικοι οι οποίοι μετράγονται για δικονομικούς ή συναφείς λόγους [...] διαχωρίζονται από άλλους κρατούμενους της αντίστοιχης με αυτούς κατηγορίας στα καταστήματα κράτησης που διαθέτουν τις αναγκαίες υποδομές[...], όπως επίσης η παράγραφος 6 του ίδιου άρθρου αναφέρει πως κρατούμενοι που έχουν αυτοκαταστροφικές τάσεις, που συμπεριφέρονται βιαία σε άλλους κρατούμενους ή υπαλλήλους, ή παρακινούν σε βία προβλέπονται αυστηρότερες συνθήκες κράτησης σε διάφορα καταστήματα. Κάτι το οποίο εισαγάγει πλαγίως τις φυλακές Γ' τύπου, οι οποίες καταργήθηκαν με το ν.4322/2015. Στο άρθρο 31 που αφορά την απεργία πείνας των κρατουμένων η 3^η παράγραφος (συνδυαστικά με τη παράγραφο 4 του άρθρου 29), κάνει λόγο για υποχρεωτική σίτιση με εντολή του Κοινωνικού Λειτουργού γεγονός που ακυρώνει το δικαίωμα του στην απεργία πείνας. Εν συνεχεία στο άρθρο 33 παράγραφος 9 γίνεται αναφορά στην αναστολή εκπαίδευσης του κρατουμένου. Επίσης υπάρχει στο νέο Σωφρ. Κ. σημείωση της παραγράφου 1 άρθρο 56 για τη γνωμοδότηση δικαστικού λειτουργού που διέταξε τη προσωρινή κράτηση κρατουμένου και μπορεί να προσβάλλει το δικαίωμα του στην εκπαιδευτική άδεια. Επιπλέον στο άρθρο 53 γίνεται αναφορά για τις προϋποθέσεις χορήγησης τακτικής άδειας. Συγκεκριμένα η παράγραφος 4 αναφέρει [...ο Δικαστικός Λειτουργός που προεδρεύει του Συμβουλίου, σε περίπτωση μειοψηφίας του ως προς τη χορήγηση της άδειας, μπορεί να προσφύγει εντός προθεσμίας τριών ημερών στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών ως Συμβούλιο, το οποίο αποφαιίνεται αμετάκλητα. Στη περίπτωση αυτή, η εγκριθείσα άδεια αναστέλλεται μέχρι την έκδοση της οριστικής αποφάσεως]. Σώφρον θα ήταν η χορήγηση της άδειας να αποφασίζεται κατά πλειοψηφία και από λειτουργούς που έχουν άμεση επαφή με τους φυλακισμένους, έτσι ώστε να αποφεύγονται “κρίσεις” εντός των καταστημάτων κράτησης. Άξιο αναφοράς είναι το άρθρο 54 και ιδίως η παράγραφος 3 η οποία αναφέρει [...Στο κατάδικο στον οποίο χορηγείται άδεια μπορεί να επιβληθούν περιοριστικοί όροι ως προς το τόπο διαμονής του και τον τρόπο διαβίωσης του[...] η άδεια μπορεί να χορηγείται με τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού ή του εντοπισμού των κινήσεων του καταδίκου με ηλεκτρονική επιτήρηση...]. Στο παλαιό σωφρονιστικό κώδικα στο άρθρο 56 δεν υπήρχε αυτός ο περιορισμός.

16:Βιβλίο Κοινωνιολογίας Γ τάξη ΓΕΛ 17: ΥΔΔΑΔ->Νομοθεσία. 18: άρθρο στο Νομικά νέα

4^ο Κεφάλαιο

Κοινωνική Επανάταξη.

4.1 Εκπαίδευση κρατουμένων

Η εκπαίδευση έχει να κάνει με τη τυπική απόκτηση προσόντων σε διαφόρους τομείς όπως είναι η εκμάθηση γραφής, ανάγνωσης, χειρισμός ηλεκτρονικού υπολογιστή κ.α. Είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα όλων των πολιτών ενός κράτους Δικαίου. Ένα δικαίωμα που στερούνται τα άτομα που βρίσκονται έγκλειστα σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα. Η πρώτη μορφή εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης ήταν περί το 16^ο-17^ο αιώνα, όπου στους κρατουμένους γίνονταν μαθήματα αλφαριθμητισμού και τους επιτρεπόταν η ανάγνωση της Βίβλου, διότι πίστευαν πως με τον τρόπο αυτό ο παραβάτης θα βρει το δρόμο της σωτηρίας και της λύτρωσης. Εν συνεχεία κατά το 18^ο αιώνα οργανώθηκαν τα πρώτα μαθήματα για κρατούμενους υπό το William Rogers στη φυλακή Walnut Street, γεγονός που είχε έντονες αντιδράσεις από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους καθώς θεωρούσαν πως οι έγκλειστοι θα αποκτήσουν δικαιώματα¹⁹. Με τη πάροδο των χρόνων και μέσω διαφόρων μεταρρυθμίσεων η παροχή εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης είναι υποχρέωση της πολιτείας. Στα ελληνικά δεδομένα αναφέρεται στο αρ.33 του Σωφρονιστικού Κώδικα. Σ' ένα χώρο τόσο περιορισμένο όπως είναι η φυλακή η εκπαίδευση δίνει στο κρατούμενο τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί σωστά το νεκρό χρόνο που διαθέτει αποκτώντας νέες δεξιότητες. Να ανταλλάξει απόψεις, να μοιραστεί προβληματισμούς έτσι ώστε να μην αποκοπεί πλήρως από τους κοινωνικούς κανόνες που επικρατούν στον έξω κόσμο. Επιπροσθέτως είναι ένας τρόπος να εκτονώσει το άγχος του και να διαχειριστεί τα αρνητικά συναισθήματα που δημιουργεί ο εγκλεισμός. Ακόμη μέσω των γνώσεων που θα λάβει αποκτά περισσότερες πιθανότητες όσον αφορά την επαγγελματική του αποκατάσταση κατά την απόλυση του. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί η εκπαίδευση στη φυλακή μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να έχει με σημαντικότερα τη μείωση του φαινομένου της υποτροπής (φυλάκιση-αποφυλάκιση-φυλάκιση εκ νέου) και τη κοινωνική επανάταξη. Για να πραγματοποιηθούν και να έχουν αποτέλεσμα τα προαναφερθέντα είναι αναγκαία η ύπαρξη σχολικών μονάδων σε όλα τα καταστήματα κράτησης, με πλήρως εξοπλισμένες μονάδες όσον αφορά τις θέσεις επιστημονικού προσωπικού, τον απαραίτητο εξοπλισμό και τις απαιτούμενες ώρες διδασκαλίας. Σημαντική επίσης είναι η εξειδικευμένη εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων ούτως ώστε να είναι σε θέση να διαχειριστούν την οποιαδήποτε κρίση εντός του καταστήματος κράτησης αλλά και να βοηθήσουν το φυλακισμένο να ενταχθεί ομαλά στη κοινωνία. Άξιο αναφοράς είναι πως κατά τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας ψηφίσθηκε το νομοσχέδιο για την ίδρυση του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής (Ν.4521/2018-ΦΕΚ Α-38/2018)²⁰. Στο νομοσχέδιο υπάρχει και το άρθρο 31 “*Αναβάθμιση και επέκταση της λειτουργίας των σχολείων των φυλακών*”, στο οποίο προβλέπονται σημαντικές αλλαγές όσον αφορά την εκπαίδευση στις φυλακές. Χαρακτηριστικό

απόσπασμα του άρθρου αναφέρει [...] Σε κάθε κατάσταση κράτησης και στο ίδρυμα αγωγής ανηλίκων αρρένων Βόλου ιδρύονται σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Δημοτικό Σχολείο, Γυμνάσιο ή ΣΔΕ, ΓΕΛ, ΕΠΑΛ), Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης ευαίσθητων κοινωνικά ομάδων και Τμήματα εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας [...]. Με λίγα λόγια σε όλες τις φυλακές της χώρας θα υπάρχουν όλες οι σχολικές μονάδες που μπορούν να προσφέρουν στους κρατούμενους την ολοκλήρωση ή την έναρξη της φοίτησης, αναλόγως με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

4.2 Επαγγελματική αποκατάσταση αποφυλακισμένων

Για το φυλακισμένο η έννοια της αποφυλάκισης φαντάζει ως λύτρωση, ως μια καινούργια ευκαιρία να δημιουργήσουν μια ζωή μακριά από παρανομίες. Βέβαια υπάρχουν αρκετοί κρατούμενοι οι οποίοι γνωρίζουν πως κατά την απόλυση τους δεν τους περιμένει κάποια βοήθεια. Μοναδικό τους στήριγμα θα αποτελέσει η άμεση επαγγελματική τους αποκατάσταση. Σε συνθήκες βαθιάς οικονομικής όπως είναι η εποχή που διανύουμε σήμερα η εύρεση εργασίας είναι ένας καθημερινός αγώνας για τους νέους αλλά και τους μεγαλύτερους σε ηλικία ανθρώπους. Μια κατάσταση (σ.σ οικονομική κρίση) κατά την οποία δημιουργούνται ή ενισχύονται εγκληματοφοβικά αισθήματα, η ανασφάλεια, η αβεβαιότητα και η καχυποψία. Καταπώς είναι λογικό για το άτομο που φέρει το στίγμα του κακού και του εγκληματία αλλά και του φόβου που δημιουργεί η έννοια της φυλάκισης η εύρεση εργασίας γίνεται ακόμη πιο δύσκολη. Γεγονός που αναπτύσσει αρνητικά αισθήματα στον αποφυλακισθέντα, καθώς η επαγγελματική αποκατάσταση βοηθά στην επανένταξη του στο κοινωνικό σύνολο αλλά και στη συγκρότηση της κοινωνικής του ταυτότητας. Ένας εργοδότης είτε φοβούμενος τη δυσφήμιση της επιχείρησής του εξαιτίας της πρόσληψης ενός πρώην κρατουμένου, είτε φοβούμενος την εγκληματική φύση του και την αδυναμία σωφρονισμού του απορρίπτει την αίτηση του για δουλειά. Στη περίπτωση που ο εργοδότης είναι θετικά προσκείμενος στη πρόσληψη ενός αποφυλακισμένου αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα –αποδοχής αίτησης - η έλλειψη γνώσεων και κατάρτισης που ο πρώην έγκλειστος έχει. Στο σημείο αυτό άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως ο ΟΑΕΔ δίνει τριπλάσια επιδότηση στους εργοδότες για τη κάλυψη θέσεων εργασίας ειδικών ομάδων (αποφυλακισμένοι, απεξαρτημένοι κτλ) απ' ό,τι για άλλους ανέργους. Για τους προαναφερθέντες λόγους σημαντική είναι η ύπαρξη κατάλληλης συμβουλευτικής προς τους εργοδότες με σκοπό τη σταδιακή εξάλειψη της στερεοτυπικής αντίληψης πως ο παραβάτης παραμένει πάντα παραβάτης. Επιπλέον η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση των αποφυλακισθέντων, καθ' όλη τη διάρκεια της κράτησης αλλά και το διάστημα μετά την αποφυλάκιση τους θα τους δώσει επιπλέον ευκαιρίες απασχόλησης ενισχύοντας τους συγχρόνως το αίσθημα της αυτοπεποίθησης. Παράλληλα το φαινόμενο της υποτροπής (φυλάκιση- αποφυλάκιση- φυλάκιση εκ νέου), θα αρχίσει σιγά σιγά να εξαλείφεται, διότι μια βασική αιτία εμφάνισης του αποτελεί η απουσία εργασίας.

4.3 Κοινωνικός Αποκλεισμός-Κοινωνική επανένταξη

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανθρώπινη ιστορία. Ανέκαθεν υπήρχαν άτομα μέσα στη κοινωνία τα οποία για κάποιο λόγο αποκλείονταν από αυτήν, εν αντίθεση με τον όρο ο οποίος είναι σχετικά πρόσφατος. Ορόσημο στην εμφάνιση του όρου ήταν η Γαλλό-φιλοσοφική-θεωρητική παράδοση από το έργο των Durkheim-Weber²¹. Στη σύγχρονη εποχή συναντάται τη δεκαετία του '60 στο έργο "Les Dividendes da Progress" του Pierre Masse. Εν συνεχεία απαντάται το 1989 στο τρίτο κοινοτικό πρόγραμμα για τη καταπολέμηση της φτώχειας (Φτώχεια ΙΙΙ), όπου ο όρος φτώχεια παύει να υπάρχει και αντικαθίσταται με τον όρο "κοινωνικός αποκλεισμός". Οι Λύτρας, Παντέλογλου θεωρούν πως «...Κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια πολυδιάστατη διαδικασία που αποκλείει άτομα και ομάδες από κοινωνικά συστήματα...», ενώ η Παπαδοπούλου είναι της γνώμης πως από τη στιγμή που δεν αποτελεί μετρήσιμο φαινόμενο, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και δεν έχει συγκεκριμένη θέση μέσα στο κοινωνικό χώρο δεν αποτελεί κατάσταση ακόμα και αν έχει άμεση σχέση με μετρήσιμες κατατάσεις όπως φτώχεια, μετανάστευση κλπ. Επιπλέον θεωρεί πως η περιγραφή δεν είναι τυχαία αλλά γίνεται για την εξυπηρέτηση σκοπών του κράτους και της ευρωπαϊκής κοινότητας έτσι ώστε να μπορεί να περιγραφεί και να ελεγχθεί²². Συμπερασματικά θα λέγαμε πως ο κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζεται με το στιγματισμό, τη περιθωριοποίηση και τη κοινωνική αποβολή του ατόμου. Στη περίπτωση του αποφυλακισμένου παρατηρείται πως δύσκολα γίνεται αποδεκτός από το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας εξ αιτίας της γενικευμένης άποψης της εγκληματικής φύσης του ατόμου. Γεγονός που μειώνει τις ευκαιρίες απασχόλησης του για παράδειγμα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων όπως είναι η μοναξιά και η αποξένωση. Συναισθήματα τα οποία μπορεί να τον οδηγήσουν σε νέα παραβατική συμπεριφορά. Επιπλέον γίνεται αντιληπτή μια γενικότερη αίσθηση φόβου απέναντι στο πρώην έγκλειστο από μέρος της κοινωνίας. Τούτο ίσως έγκειται στο γεγονός της έλλειψης εμπιστοσύνης στην επιτυχή λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος, πως πράγματι έχει τη δυνατότητα να σωφρονίσει και να νουθετήσει το άτομο έτσι ώστε μετά την απόλυση του να ζήσει μια ζωή μακριά από τη παρανομία. Επιπλέον η ελλιπής εκπαίδευση του κοινωνικού συνόλου σε ζητήματα απόθησης πάγιων αντιλήψεων και αποδοχής ατόμων με διαφορετική στάση ζωής ή επιλογών – οι οποίες πολλές φορές είναι αναγκαστικές εξ αιτίας των δεδομένων που επικρατούν, αλλά και της επιρροής που δέχονται τα άτομα από μικρή ηλικία π.χ. για την απόκτηση εύκολου χρήματος-, δυσχεραίνουν κατά πολύ τη ζωή του αποφυλακισθέντα.

4.4 Φορείς επανένταξης.

Όταν ένα άτομο φυλακιστεί και εκτίσει τη ποινή του, επόμενο στάδιο είναι η ομαλή επανένταξη στη κοινωνία. Το ρόλο αυτό διαδραματίζουν διάφοροι φορείς και προγράμματα. Ακολουθούν οι σημαντικότεροι.

ΕΠΑΝΟΔΟΣ.

Ιδρύθηκε το 2003 με το Π.Δ 300/2003. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα το οποίο εποπτεύεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Σκοπός της ίδρυσης αποτελεί “ η επαγγελματική κατάρτιση φυλακισμένων και αποφυλακισμένων, η αποκατάσταση, η οικονομική συμπαράσταση, καθώς και η προετοιμασία και προώθηση της εν γένει κοινωνικής τους επανένταξης (ά. 81 § 2 ΣΚ)”. Για να επιτύχει το σκοπό ίδρυσης της οργανώνει προγράμματα εντός των καταστημάτων κράτησης, τα οποία θα βοηθήσουν στην ομαλή επανένταξη των αποφυλακισθέντων στη κοινωνία. Επιπροσθέτως πραγματοποιεί δράσεις που στοχεύουν στη κατάρτιση και δημιουργική απασχόληση των κρατουμένων. Ακόμη ο φορέας συνεργάζεται με τον ΟΑΕΔ και άλλες αρμόδιες υπηρεσίες με στόχο τη παροχή συμβουλών σε νομικά ζητήματα, αλλά και για τα εργασιακά και οικονομικά τους δικαιώματα (επιδόματα μετα την αποφυλάκιση κτλ). Συνάμα ενημερώνει για τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας. Οι συμβουλές δίνονται στους ίδιους τους φυλακισμένους/αποφυλακισμένους αλλά και στις οικογένειες αυτών. Μια εξίσου σημαντική υπηρεσία που προσφέρει η “ΕΠΑΝΟΔΟΣ” είναι εκείνη της προσωρινής κάλυψης βασικών αναγκών όπως η σίτιση και η στέγαση. Συγχρόνως προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει και ωθήσει τους επιχειρηματίες στη πρόσληψη ατόμων που ανήκουν στην ειδική αυτή ομάδα. Παράλληλα ενημερώνει το κοινωνικό σύνολο για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν/αντιμετώπισαν κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού, αλλά και μετά την απόλυση τους έτσι ώστε να αποφευχθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός τους. Το Διοικητικό Συμβούλιο του φορέα αποτελείται από πέντε άτομα, τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο και τρία μέλη. Σήμερα Πρόεδρος της *Επανόδο* είναι η κ. Χριστίνα Ζαραφωνίτου καθηγήτρια Εγκληματολογίας του Πάντειου Πανεπιστημίου, Αντιπρόεδρος η κ. Καλλιόπη Δημητρούλη νομικός και μέλη ο κ. Μιχάλης Μαυρής επιμελητής κοινωνικής αρωγής Πειραιώς, η κ. Καλλιόπη Καστάνη, εκπρόσωπος του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Προϊσταμένη της Δ/σης Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Συνοχής, και ο κ. Πέτρος Δαμιανός εκπρόσωπος του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Δ/της του Γυμνασίου-Λυκείου του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνα. Όπως αναφέρετε στην επίσημη σελίδα του φορέα η θητεία των ανωτέρων μελών είναι για τρία χρόνια. Τέλος ο φορέας υποβάλλει ετήσια έκθεση στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων όπου κατατίθενται προτάσεις βελτίωσης της μετασφρονιστικής μέριμνας.

ΟΝΗΣΙΜΟΣ.

Ιδρύθηκε το 1982 με αριθμό απόφασης 269/182 του Πρωτοδικείου Αθηνών. Είναι αναγνωρισμένο σωματείο ως φιλανθρωπικό σύμφωνα με το ΦΕΚ 883/τ. Β/4-12-1989. Σκοπός του είναι η ηθική και υλική βοήθεια απόρων φυλακισμένων/αποφυλακισμένων. Όσοι αποφυλακισμένοι παρουσιάζουν πρόβλημα

στέγασης τους παρέχει φιλοξενία μετά την απόλυση τους για μικρό χρονικό διάστημα σε ξενοδοχείο. Επιπλέον παρέχει νομική κάλυψη σε άπορους αποφυλακισμένους και τη καταβολή των δικαστικών τους εξόδων. Ακόμη ενισχύει οικονομικά το φιλόπτωχων ταμείο των κοινωνικών υπηρεσιών των καταστημάτων κράτησης. Τέλος μεριμνά σε συνεργασία με κοινωνικούς λειτουργούς για την αποφυλάκιση ατόμων υπό αυστηρά κριτήρια όπως είναι οι άποροι, η μη υπότροποι, οι οικογενειάρχες και εκείνοι που είχαν άριστη διαγωγή κατά τη διάρκεια της φυλάκισης.

PRAKSIS.

Ιδρύθηκε στις 20/10/2004. Αποτελεί μη κερδοσκοπικό σωματείο. Απευθύνεται σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως τοξικοεξαρτώμενα άτομα, άποροι, άστεγοι, μετανάστες, πρόσφυγες, φυλακισμένους και αποφυλακισμένους. Σκοπός ίδρυσης της αποτελεί η ψυχοκοινωνική στήριξη, η νομική και συμβουλευτική ενημέρωση. Επιπλέον παρέχει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Από το 2012 πραγματοποιεί παρεμβάσεις στις φυλακές Κορυδαλλού, οι οποίες αφορούν κυρίως ορεθτικούς κρατούμενους με σκοπό τη παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης. Τέλος μέσα από τη πραγματοποίηση προγραμμάτων προσπαθεί να ενημερώσει το κοινωνικό σύνολο για τα προβλήματα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων.

ΚΕΘΕΑ.

Ιδρύθηκε το 1983 με σκοπό τη θεραπεία και τη παροχή βοήθειας σε άτομα που κάνουν χρήση ουσιών. Για τον ίδιο σκοπό προσφέρει τις υπηρεσίες του σε καταστήματα κράτησης μέσω προγραμμάτων συμβουλευτικής. Επιπλέον παρέχει ψυχοκοινωνική υποστήριξη, εκμάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων, οικογενειακή υποστήριξη και συμβουλευτική σε νομικά ζητήματα. Επίσης η θεραπευτική κοινότητα ΚΕΘΕΑ ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ είναι η μοναδική μονάδα απεξάρτησης εντός καταστήματος κράτησης. Λειτουργεί 24ώρες παρέχοντας εντατικό πρόγραμμα απεξάρτησης και τρόπους διαχείρισης αρνητικών συναισθημάτων καθώς και τη παραπομπή σε πρόγραμμα επανένταξης. Ακόμη διαθέτει κέντρο Υποδοχής και Επανένταξης (ΚΕΘΕΑ ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ), το οποίο απευθύνεται σε όλους τους αποφυλακισμένους, προσφέροντας ενημέρωση σχετικά με εργασιακά και νομικά ζητήματα καθώς και δυνατότητα εκπαίδευσης στο Εναλλακτικό Σχολείο του ΚΕΘΕΑ ΙΘΑΚΗ.

19: Δημητρούλη Κ. “Εκπαίδευση στις Ελληνικές φυλακές” Απρίλιος 2006 20: Άρθρο στο www.minedu.gov.gr 21: Απόσπασμα από το «Μετανάστευση- Κοινωνικός Αποκλεισμός και πολιτικές ένταξης στην Ελλάδα» της Λέκτρορος Βλαχάκη Μ, Αθήνα 2002, καθώς και από το «Κοινωνικά Φαινόμενα: Αναλυτικές προσεγγίσεις» του Κατσικίδη Σ. Αθήνα 2006 σελ: 105-115 22: στο ίδιο

5^ο Κεφάλαιο

5.1 ΕΡΕΥΝΑ

Χρόνος διεξαγωγής: Ιανουάριος-Μάρτιος 2018

Τόπος διεξαγωγής: Μεσολόγγι

Δείγμα: 60 άτομα

Σκοπός έρευνας.

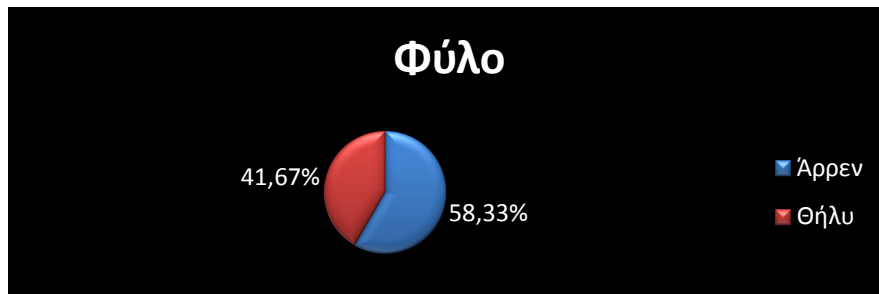
Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετήσει τις απόψεις νεαρών ατόμων (18-30 χρόνων), ως προς τη κοινωνική αποδοχή των αποφυλακισμένων από τη κοινωνία, τις αιτίες του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν και τους πιθανούς τρόπους επίλυσης του. Συνήθως τα νεαρά άτομα έχουν αντιλήψεις και ιδέες προοδευτικές και καινοτόμες, για το λόγο αυτό η επιλογή του δείγματος ήταν συγκεκριμένη ως προς την ηλικία. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου με τίτλο “*Στάσεις νεαρών ενηλίκων για την επανένταξη των αποφυλακισμένων στην Ελλάδα*”, το οποίο διανεμήθηκε τυχαία από χέρι σε χέρι στο ΤΕΙ Μεσολογγίου αλλά και σε διάφορους άλλους χώρους στη πόλη του Μεσολογγίου. Η συλλογή δεδομένων, η έκβαση των αποτελεσμάτων καθώς και η δημιουργία διαγραμμάτων πραγματοποιήθηκε μέσω του προγράμματος Microsoft excel.

Α' Μέρος

Δημογραφικά στοιχεία.

Άρρεν: 35

Θήλυ: 25

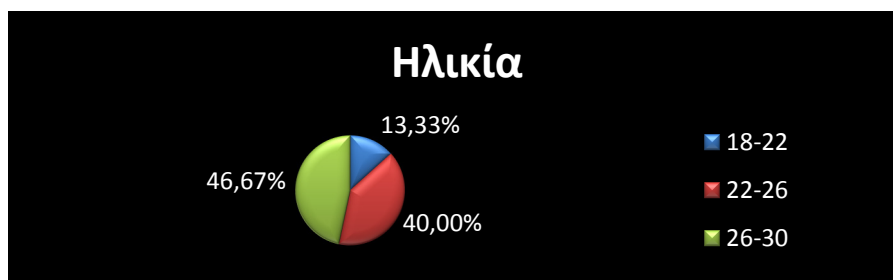
Διάγραμμα 1.

Ηλικία

18-22: 13,33%

22-26: 40%

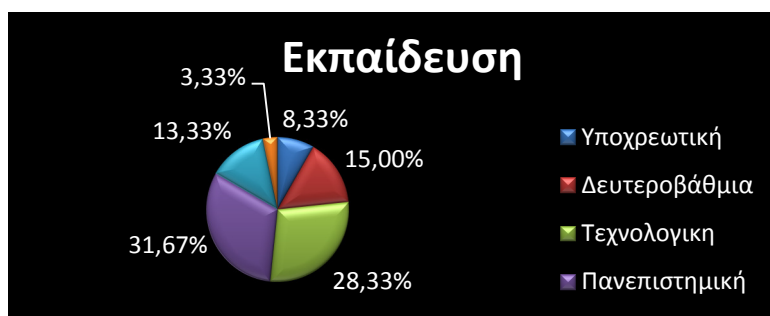
26-30: 46,67%

Διάγραμμα 2.

Επίπεδο εκπαίδευσης.

Στην ερώτηση που αφορούσε το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτηθέντων οι απαντήσεις ήταν οι εξής:

Διάγραμμα 3.

- Υποχρεωτική: 8,33%
- Δευτεροβάθμια: 15%
- Τεχνολογική: 28,33%
- Πανεπιστημιακή: 31,67%
- Μεταπτυχιακό: 13,3%

- Διδακτορικό: 3,3%

Τόπος Καταγωγής

Όσον αφορά το τόπο καταγωγής των ερωτηθέντων δόθηκαν οι ακόλουθες απαντήσεις

Διάγραμμα 4.

- Μεγάλο αστικό κέντρο: 28,3%
- Μικρό αστικό κέντρο: 40%
- Χωριό: 31,7%

Στην ερώτηση που αφορούσε την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των ερωτώμενων οι απαντήσεις ήταν οι εξής:

Διάγραμμα 5.

- Έγγαμοι: 70%
- Διαζευγμένοι: 21,7%
- Σε διάσταση: 0%
- Σε χηρεία: 8,3%

Στην ερώτηση σχετικά με τη προσωπική κατάσταση των ερωτηθέντων δόθηκαν οι ακόλουθες απαντήσεις.

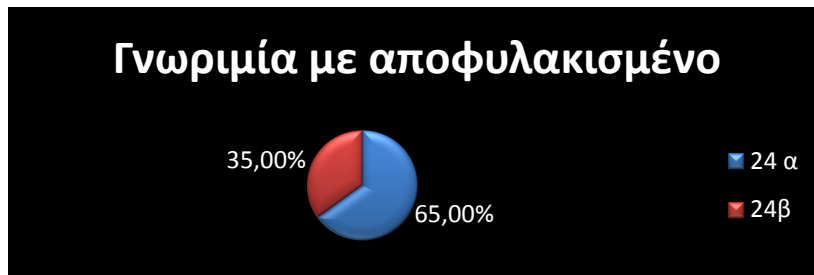
Διάγραμμα 6.

- Άγαμος: 91,7%
- Έγγαμος: 6.7%
- Διαζευγμένος: 0%
- Σε διάσταση: 1,7%
- Σε χηρεία: 0%

B' Μέρος

Κύριο θέμα ερωτηματολογίου.

Στην ερώτηση που αφορούσε τη γνωριμία με κάποιον ο οποίος έχει αποφυλακιστεί οι απαντήσεις ήταν οι ακόλουθες.

Διάγραμμα 7.

- ΝΑΙ: 65%
- ΟΧΙ: 35%

Όσοι απάντησαν θετικά στη προηγούμενη ερώτηση, τους τέθηκε το ερώτημα για ποία παραβίαση είχε φυλακισθεί το άτομο που γνώριζαν, οι απαντήσεις ήταν οι εξής:

Διάγραμμα 8.

- Ποινικού κώδικα: 25%
- Νόμου περί ναρκωτικών: 40%
- Άλλο αδίκημα: 13,3%
- Το υπόλοιπο 21,6% δε γνώριζε κάποιον ο οποίος είχε αποφυλακισθεί.

Η επικρατέστερη απάντηση (40%) σχετικά με το αδίκημα που είχε διαπράξει ο αποφυλακισθέντας ήταν για παράβαση του Νόμου περί ναρκωτικών. Γεγονός διόλου παράξενο μιας και το 1/3 των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές έχει καταδικαστεί για αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά.

Στην ερώτηση σχετικά με τους τομείς δυσκολίας/προβλήματα που αντιμετωπίζει ένας αποφυλακισμένος οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν οι ακόλουθες.

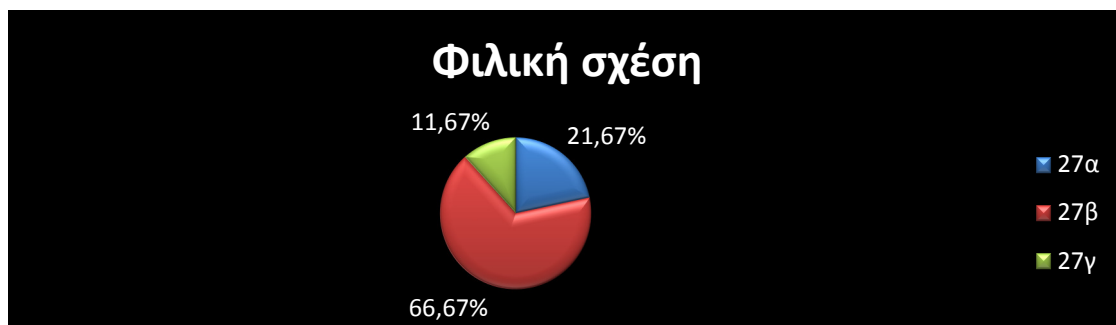

Διάγραμμα 8.

- Διαπροσωπικές σχέσεις: 1,7%
- Επαγγελματική αποκατάσταση: 13,3%
- Κοινωνική αποδοχή: 20%
- Άλλο: 5%
- Όλα τα παραπάνω: 60%

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν παρατηρείται το γεγονός πως ο πρώην κρατούμενος αντιμετωπίζει προβλήματα με τη κοινωνική αποδοχή και κατά συνέπεια με την επαγγελματική αποκατάσταση και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Γεγονός που τον αφήνει στάσιμο, διότι δεν του δίνονται ευκαιρίες κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Στην ερώτηση που αφορούσε τη συναναστροφή με κάποιον αποφυλακισμένο δόθηκαν οι εξής απαντήσεις.

Διάγραμμα 9.

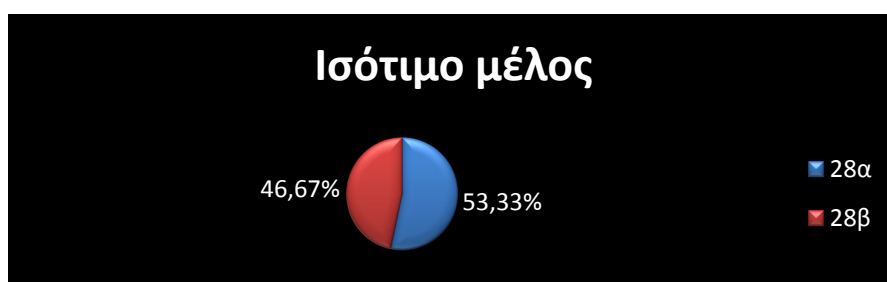
- Ναι: 21,7%
- Αναλόγως το έγκλημα για το οποίο καταδικάστηκε: 66,7%
- Όχι: 11,7%

Σχετικά με τη δημιουργία φιλικής σχέσης με κάποιον πρώην φυλακισμένο η επικρατέστερη απάντηση (Αναλόγως το έγκλημα για το οποίο καταδικάστηκε: 66,7%), φανερώνει πως δεν είναι όλες οι παραβατικές συμπεριφορές αποδεκτές. Τούτο έγκειται στο γεγονός των κοινωνικών και ηθικών κανόνων του ατόμου.

Στο ερώτημα σχετικά με το αν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας ο αποφυλακισμένος δόθηκαν οι ακόλουθες απαντήσεις.

Ναι: 53,3%

Όχι: 46,7%

Διάγραμμα 10

Από τις απαντήσεις στην ερώτηση για το αν θα πρέπει ο πρώην κρατούμενος να αντιμετωπίζεται ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας το 53,3% απάντησε θετικά ενώ το 46,7% αρνητικά. Η διαφορά ανάμεσα στις δύο ερωτήσεις είναι σχετικά μικρή $\approx 7\%$. Γεγονός που αποδεικνύει πως ακόμη και στις νεαρές ηλικίες παραμένουν στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με την αντιμετώπιση των πρώην παραβατών.

Στην ερώτηση για τη πιθανή απασχόληση ενός αποφυλακισμένου οι απαντήσεις ήταν οι ακόλουθες.

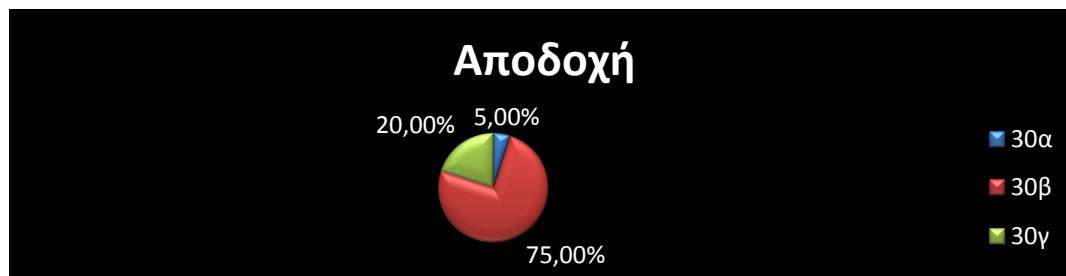

Διάγραμμα 11.

- Ναι: 26,7%
- Αναλόγως την εγκληματική πράξη που καταδικάστηκε: 60%
- Όχι: 13,3%

Όσον αφορά τη πιθανή απασχόληση ενός πρώην εγκλείστου η επικρατέστερη απάντηση (Αναλόγως την εγκληματική πράξη που καταδικάστηκε: 60%), δείχνει πως εγκλήματα τα οποία επηρεάζουν το κοινό συναίσθημα όπως λ.χ. μια δολοφονία ενός παιδιού, δεν είναι εύκολα –έως καθόλου- αποδεκτά.

Σχετικά με τη κοινωνική αποδοχή των αποφυλακισμένων οι απαντήσεις είχαν ως εξής.

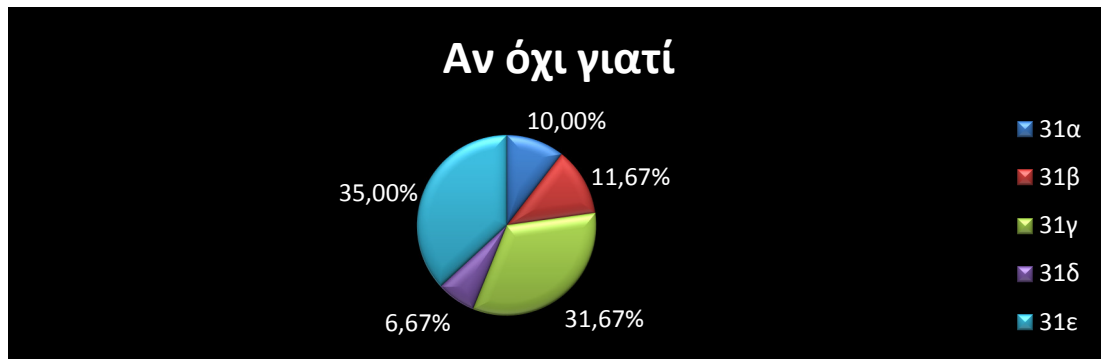

Διάγραμμα 12.

- Ναι: 5%
- Όχι: 75%
- ΔΞ/ΔΑ: 20%

Στην ερώτηση σχετικά με τη κοινωνική αποδοχή οι απαντήσεις των ερωτωμένων φανερώνουν (με ποσοστό 75%), πως οι πρώην κρατούμενοι δεν είναι αποδεκτοί από μέρος της κοινωνίας, οι λόγοι της μη αποδοχής των αποφυλακισθέντων αναλύονται στην επόμενη ερώτηση.

Όσοι απάντησαν αρνητικά στη προηγούμενη ερώτηση (σχετικά με την αποδοχή ενός αποφυλακισμένου), κλήθηκαν να αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους η κοινωνία δε τους αποδέχεται (αποφυλακισμένους).

Διάγραμμα 13.

- Θεωρεί πως δεν έχουν σωφρονιστεί: 10%
- Δεν έχει εκπαιδευτεί σε ζητήματα αποδοχής: 11,7%
- Τους φοβάται: 31,7%
- Άλλο: 6,7%
- Όλα τα παραπάνω: 35%

Στους λόγους για τους οποίους η κοινωνία δεν αποδέχεται τους πρώην έγκλειστους οι ερωτηθέντες στάθηκαν στο φόβο που δημιουργεί η έννοια της φυλακής αλλά και στο γεγονός ότι δεν έχουν τα άτομα αυτά σωφρονιστεί. Με άλλα λόγια στο μυαλό ενός ατόμου κάποιος ο οποίος έχει φυλακιστεί για ένα χρονικό διάστημα είναι κακός και εφόσον έχει εγκληματήσει μια φορά εύκολα θα το ξανακάνει. Η άποψη αυτή δείχνει πως μέρος της Ελληνικής κοινωνίας δεν έχει εκπαιδευτεί σε ζητήματα σχετικά με την αποδοχή παραβατικών -και όχι μόνο- ατόμων.

Στην ερώτηση που αφορούσε τους λόγους που συντρέχουν στην υποτροπή δόθηκαν οι απαντήσεις.

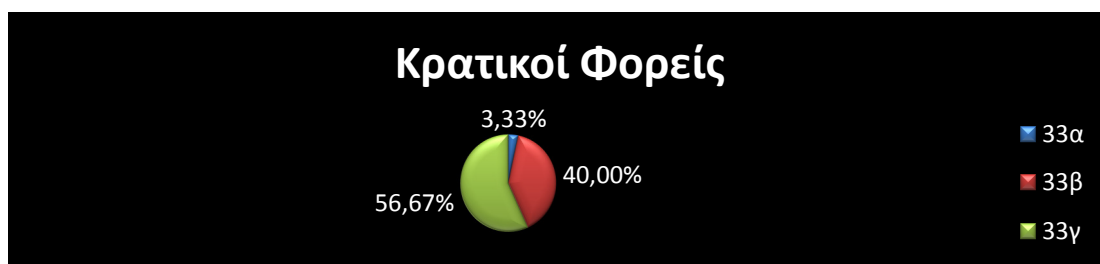
Διάγραμμα 14.

- Εργασία-εκπαίδευση: 13,3%
- Μη αποδοχή ατόμου: 5%
- Κατάχρηση ουσιών: 23,3%
- Άλλο: 5%
- Όλα τα παραπάνω: 53,33%

Σχετικά με τους λόγους που συντρέχουν στο φαινόμενο της υποτροπής οι απαντήσεις του δείγματος κάνουν λόγο για τη κατάχρηση ουσιών άρα και την άμεση έλλειψη αυτοελέγχου από το πρώην φυλακισμένο. Εν συνεχεία την ελλιπή εκπαίδευση και

κατά συνέπεια τη δυσκολία εύρεσης εργασίας και τέλος η μη αποδοχή του ατόμου από το κοινωνικό σύνολο. Οι απαντήσεις αυτές δείχνουν πως για να μην επιστρέψει ο αποφυλακισμένος στη φυλακή χρειάζεται όσοι είναι χρήστες ουσιών, στα καταστήματα κράτησης να γίνεται προσπάθεια ως προς την ανεξάρτησή τους, να υπάρχουν εκπαιδευτικές μονάδες έτσι ώστε ο έγκλειστος να λαμβάνει γνώσεις οι οποίες θα του φανούν χρήσιμες κατά την απόλυση του και τέλος να εξαλειφτούν παγιωμένες αντιλήψεις από μέρος του κοινωνικού συνόλου όσον αφορά την αποδοχή των πρώην κρατουμένων.

Στην ερώτηση σχετικά με την εξασφάλιση από τους κρατικούς φορείς επανένταξης του αποφυλακισμένου οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν οι εξής.

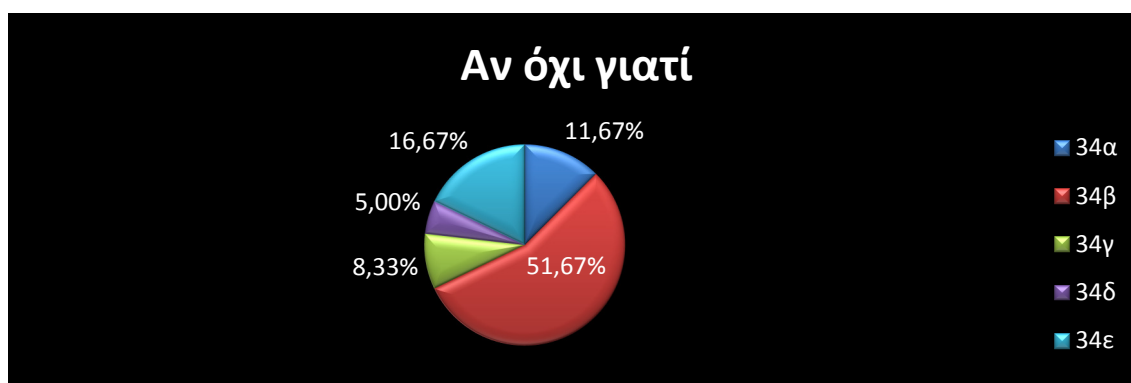

Διάγραμμα15.

- Ναι: 3,3%
- Ίσως: 40%
- Όχι: 56,7%

Σχετικά με το αν οι κρατικοί φορείς εξασφαλίζουν την ομαλή επάνοδο των αποφυλακισμένων η επικρατέστερη απάντηση ήταν αρνητική. Γεγονός που αποδεικνύει πως οι πολίτες δεν έχουν εμπιστοσύνη στο κράτος σχετικά με την ικανότητα του να σωφρονίσει το παραβάτη και εν συνεχεία την ομαλή ενσωμάτωση του στο κοινωνικό σύνολο.

Όσοι απάντησαν αρνητικά στη προηγούμενη ερώτηση κλήθηκαν να αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους οι κρατικοί φορείς δεν εξασφαλίζουν την επανένταξη των αποφυλακισμένων.

Διάγραμμα 16.

- Ανεπάρκεια επιστημονικού προσωπικού: 11,7%
- Αδιαφορία κράτους: 51,7%
- Ο εγκληματίας δε σωφρονίζεται: 8,3%
- Άλλο: 5%
- Όλα τα παραπάνω: 16,7%

Η επικρατέστερη απάντηση όσον αφορά τους λόγους που οι κρατικοί φορείς δεν εξασφαλίζουν την ομαλή επάνοδο των αποφυλακισθέντων ήταν η αδιαφορία του κράτους. Η απάντηση αυτή επιβεβαιώνει την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο κράτος και τις δυνατότητες που αυτό έχει.

Στην ερώτηση που αφορούσε τις προτάσεις για την ομαλή επανένταξη των αποφυλακισθέντων δόθηκαν οι ακόλουθες απαντήσεις.

Διάγραμμα 17.

- Σχολείο στη φυλακή: 11,7%
- Επαγγελματικός προσανατολισμός: 8,3%
- Άμεση επαγγελματική αποκατάσταση κατά την απόλυση: 15%
- Οικονομική ενίσχυση: 1,7%
- Άλλο: 11,7%
- Όλα τα παραπάνω: 51,7%

Όσον αφορά τις προτάσεις για την ομαλή επανένταξη των αποφυλακισθέντων φανερώνετε η ανάγκη για την ίδρυση σχολικών μονάδων στα καταστήματα κράτησης και της άμεση επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφυλακισθέντων αμέσως μετά την απόλυση τους έτσι ώστε το άτομο να νιώσει λειτουργικό και σιγά σιγά να ενσωματωθεί στη κοινωνία.

5.2 Συνέντευξη αποφυλακισμένου.

Στη πορεία της εργασίας είχα τη χαρά να έρθω σε επαφή με το Γιάννη. Ο Γιάννης είναι ένας καταπληκτικός ζωγράφος ο οποίος βρέθηκε στη φυλακή σε ηλικία 21 χρόνων για παράβαση του Ποινικού Κώδικα. Ακολουθεί λεπτομερώς η συνέντευξη του.

Τόπος διεξαγωγής συνέντευξης : Αθήνα

Χρόνος διεξαγωγής συνέντευξης : Ιανουάριος 2018

Σε ποια ηλικία φυλακίστηκες, για πόσο χρονικό διάστημα και για ποιόν/ους λόγο/ους;

Φυλακίστηκα στα 21 μου, για παράβαση του Ποινικού Κώδικα.. Η διάρκεια φυλάκισης ήταν 18 μήνες.

Σε ποια καταστάματα κράτησης βρέθηκες;

Αρχικά στο Κορυδαλλό και στη συνέχεια στα Τρίκαλα.

Πώς περνούσαν οι ώρες στη φυλακή, ασχολείστε με κάποιες δραστηριότητες;

Προσπαθεις να ζήσεις και να κρατήσεις το σώμα σου ατραυμάτιστο. Έχεις την επιλογή της δουλειάς ή να πληρώνεις και να δουλεύει άλλος με το όνομα σου , να προαυλιστείς , να γυμναστείς , να πας εκκλησία , να πάρεις φαγητό , να δεις τηλεόραση , να παίζεις κάποια επιτραπέζια παιχνίδια ή να ζωγραφίσεις αν δεν θες να κάνεις εμπόριο ναρκωτικών.

Ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης στα καταστάματα κράτησης που πήγες (χωρητικότητα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κτλ);

Όπως ξέρουμε όλοι το κελί είναι για 1 άτομο, το πολύ 2, με την συγκατάθεση του κρατουμένου που μένει σε αυτό -και αυτό προσωρινά-. Όμως όσα κρεβάτια χωράει ένα κελί τόσα άτομα μένουν μέσα , οπότε θα σου πω για την εμπειρία που έζησα εγώ στον Κορυδαλλό. Εκεί ήμασταν 4 άτομα με 2 διπλά κρεβάτια και καμιά φορά ήμασταν και παραπάνω άτομα που κοιμόντουσαν στο πάτωμα. Στους θαλάμους ήταν 15 με 20 άτομα , καμιά φορά και 30 με μόλις 2 τουαλέτες και ένα ντους. Στα Τρίκαλα ήταν καλύτερα , με 3 κρεβάτια για 3 άτομα! Τα φάρμακα ήταν λίγα και σπάνια τα παίρναμε γιατί συνήθως τα ζητάγαν τα πρεζάκια οπότε δεν τα έδιναν , ακόμα και στο φαρμακείο-νοσοκομείο δεν μπορούσες να πας γιατί εκεί ήταν συνήθως μέρη συνάντησης για ξεκαθαρίσματα! Περίθαλψη ναι υπήρχε αλλά σε σοβαρές περιπτώσεις μόνο που σε λίγες ώρες σε στέλνουν συνοδεία σε νοσοκομείο (εκτός φυλακής) αν είσαι τυχερός και τους πείσεις ότι είσαι όντως σοβαρά.

Ποιες ήταν οι πρώτες σου σκέψεις μετά την αποφυλάκιση;

Φόβος - ελπίδα - ανασφάλεια.... Είναι λίγα , πολύ λίγα όσα συναισθήματα νιώθεις εκείνη την στιγμή που όλα συσσωρεύονται σε 1 τζούρα ανάσας ελευθερίας! Είσαι αυστηρός πλέον με όλα και προπάντων με τον εαυτό σου , σταματάς να φοβάσαι γενικά εκτός αν χεις συγκεκριμένους λογούς να φοβάσαι. Κάποιοι σκέφτονται και κάνουν πράξη όσα κάνανε και πριν μπουν, άλλοι ζητούν περισσότερα. Άλλοι πάλι έχουν την ελπίδα για μια αλλαγή , άλλοι για να μην ζαναπεράσουν την φυλακή. Εγώ θα σου πω την πρώτη μου σκέψη , χαρά και νίκη που βγήκα ζωντανός, ελπίδα , φόβο, σκέψεις κλπ. Για λίγο καιρό ήμουν μπερδεμένος , αυτό το λίγο που νομίζεις ότι ακόμα είσαι φυλακισμένος. Είναι ανάλογα το διάστημα κράτησης βεβαία. Σιγά σιγά εντάσσεσαι και βάζεις την λογική κα τον συμβιβασμό για να συνεχίσεις να επιβιώνεις Κάνεις ότι σου έλειπε τόσο καιρό , να βλέπεις τους ανθρώπους που σε στήριζαν. Οπότε έπειτα όπως

είπα και στην παραπάνω ερώτηση τραβάς μια πορεία. Απλώς πλέον ξέρεις τι θες ή νόμιζες ότι ξέρεις λόγο του εγκλεισμού. Θεωρώ πως πρέπει και επιβάλλεται να βγαίνουν πιο ώριμοι , έξυπνοι και δυνατοί άνθρωποι με περισσότερα όνειρα και διάθεση να προσφέρουν στην κοινωνία που ζουν πλέον.

Ποια πιστεύεις πως είναι τα προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος;

Όπως και στην κοινωνία όλα! Από το πιο μικρό έως και το μεγαλύτερο. Απλώς αν έχεις λεφτά οπού και αν βρίσκεσαι έχεις τα λιγότερα προβλήματα , ψέματα; όχι! γιατί για όλα τα προβλήματα ευθύνονται τα λεφτά και έτσι και στην φυλακή ισχύει το ίδιο.

Δυσκολίες που αντιμετώπισες κατά την αποφυλάκιση;

Δυσκολίες όπως όλοι μας , τα προβλήματα τα ίδια.. Με μια διάφορα ότι με λερωμένο το ποινικό σου μητρώο έχεις λιγότερες δυνατότητες πχ. δεν μπαίνεις στο δημόσιο. Δεν θα αναφέρω περισσότερα

Τι πιστεύεις ότι θα βοηθούσε ένα πρώην φυλακισμένο να ενταχθεί ομαλά στη κοινωνία;

Εργασία, απασχόληση, αθλητισμός. Γενικότερη βοήθεια να πραγματοποιήσεις το όνειρο και το σκοπό σου.

Υπάρχουν δομές επανένταξης;

Στην εποχή μας καμιά, ίσα ίσα σε αναγκάζει να κάνεις τα ίδια και αν έχεις θυμό και περισσότερα ιδικά για αυτούς που φυλακιστήκαν άδικα ή με ενδείξεις όπως εγώ , γιατί με 400-600 ευρώ συνολικά που σου προσφέρει η φυλακή για την υπόλοιπη ζωή σου δεν νομίζω να είναι και μια μακροχρόνια βοήθεια ή για να επανενταχτείς στην κοινωνία

Σκέψεις για το μέλλον;

Ως Γιάννης, έχω όνειρα και σκοπούς τρελούς και μεγάλους. Ποσό μάλλον όταν σου έχουν στερήσει την ελευθερία σου πάνω από 2 λεπτά. Τότε αποκτάς περισσότερες και παθιασμένες σκέψεις για το μέλλον. Έμενα είναι καλές πάντως και νόμιμες. Πιστεύω πως οι σκέψεις μας γεννιούνται από τα όνειρα μας και την φαντασία μας και όλα αυτά εγώ τα αποτύπωναν στην ζωγραφική. Οπότε η μονή σκέψη που θα σου αναφέρω είναι και εύχομαι να μπορώ να ζωγραφίζω έως ότου πεθάνω.

Σχολιασμός

Παράλληλα με τη συγγραφή της εργασίας παρακολουθούσα το σεμινάριο “Εγκλημα και Κινηματογράφος” με θέμα «Κοινωνικές Αναπαραστάσεις του Σωφρονιστικού Συστήματος», από το Εργαστήριο Αστεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου σε συνεργασία με το Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφόρησης του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας. Επιστημονικά υπεύθυνοι του σεμιναρίου ήταν ο κ. Χρήστος Τσουραμάνης Ομ. Καθηγητής του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας και η κ. Χριστίνα Ζαραφωνίτου καθηγήτρια Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Στα

πλαίσια του σεμιναρίου πραγματοποιήσαμε εκπαιδευτική επίσκεψη στις Αγροτικές και Δικαστικές φυλακές Ναυπλίου. Οι εντυπώσεις και τα συναισθήματα που δημιουργήθηκαν στην προαναφερθείσα επίσκεψη είναι δύσκολο να αποτυπωθούν μέσα σε λίγες γραμμές. Σκεπτόμενη όμως τα πρόσωπα των εγκλειστών, τις κτηριακές υποδομές αλλά και τις απόψεις των κρατουμένων και των υπευθύνων στα δύο καταστήματα κράτησης συνδυαστικά με τα λόγια του αποφυλακισθέντα που μου παραχώρησε τη συνέντευξη "επιβεβαιώθηκε" η άποψη πως η φυλακή ως χώρος έκτισης της επιβαλλόμενης από τη πολιτεία ποινή είναι ένας θεσμός που όχι μόνο χρειάζεται βελτίωση αλλά ριζική αλλαγή. Ο λόγος είναι πως μέσα σ' ένα χώρο που δεν σου δύνονται οι ευκαιρίες να κάνεις πράγματα με σκοπό τη βελτίωση του χαρακτήρα σου και είναι υπο συνεχή επίβλεψη η μοναδική σου σκέψη είναι πως θα φύγεις από κει όσο το δυνατόν πιο γρήγορα, ανεξάρτητα αν ο τρόπος φυγής σου είναι νόμιμος ή όχι. Στις Αγροτικές φυλακές οι έγκλειστοι ασχολούνται με διάφορες εργασίες έτσι αποκτούν γνώσεις τις οποίες κατά την απόλυση τους μπορούν να εκμεταλλευτούν βρίσκοντας –πιο εύκολα- κάποια θέση εργασίας. Επιπλέον το γεγονός ότι οι εργασίες πραγματοποιούνται σε εξωτερικό χώρο τους δίνει την εντύπωση πως δεν είναι 100% έγκλειστοι, πράγμα το οποίο τους γεμίζει το νεκρό χρόνο και βοηθά στο να εξαλειφτεί το μεγαλύτερο ποσοστό των επιπτώσεων του εγκλεισμού εν αντιθέση με τις Δικαστικές φυλακές.

Συμπεράσματα

Στη παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε η προσπάθεια ανάλυσης της έννοιας της αποφυλάκισης, καθώς και η καταγραφή των θεσμικών ζητημάτων του σωφρονιστικού συστήματος, αλλά και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο αποφυλακισθέντας κατά τη διάρκεια της κράτησης αλλά και κατά την αποφυλάκιση του. Προβλήματα που έχουν άμεση σχέση με το στιγματισμό και κατά συνέπεια το κοινωνικό αποκλεισμό του. Στα ζητήματα ιδίως του φυλακισμένου/αποφυλακισμένου η συμβολή του κράτους κρίνεται αναγκαία. Εφόσον δεν είχε τη δυνατότητα να προλάβει το έγκλημα, μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες κατάλληλες έτσι ώστε το άτομο να μετανοήσει και να μην αναγκαστεί να διαπράξει νέο. Ανεξαρτήτου λόγου που οδήγησε το άτομο στην εγκληματική πράξη το κράτος οφείλει να το σωφρονίσει και όχι να το τιμωρήσει, διότι όπως αναφέρουν επίσημες έρευνες ο θεσμός της φυλακής που λειτουργεί τιμωρητικά έχει αποτύχει. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δασκαλάκης Η. [...η φυλακή συνεχώς μεταρρυθμίζεται και συνεχώς έχει τον ίδιο αρνητικό απολογισμό...] ²³

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων γνώριζαν κάποιον ο οποίος είχε αποφυλακισθεί. Η πιο συχνή παραβίαση ήταν εκείνη του νόμου περί ναρκωτικών. Δε προκαλεί εντύπωση τούτο το γεγονός, διότι τα επίσημα στατιστικά στοιχεία δείχνουν πως το 1/3 των κρατούντων στις ελληνικές φυλακές έχει διαπράξει αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά. Γεγονός που χρήζει προβληματισμού διότι –συνήθως- σε τέτοια αδικήματα εμπλέκονται νεαρά άτομα. Επιπλέον όπως παρατηρείται και από τις απαντήσεις του πρώην εγκλείστου αλλά και των ερωτηθέντων ο αποφυλακισθέντας αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα στο νέο του ξεκίνημα. Τα προβλήματα αυτά έχουν να κάνουν με την επαγγελματική αποκατάσταση, τις διαπροσωπικές σχέσεις και τη

γενικότερη μη αποδοχή του ατόμου από μέρος της κοινωνίας. Η εύρεση εργασίας αποτελεί ίσως το σημαντικότερο παράγοντα επανακοινωνικοποίησης του ατόμου. Μέσω της εργασίας το άτομο έρχεται ξανά σε επαφή με τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες που επικρατούν, αποκτά δεξιότητες και οικονομική ανεξαρτησία, καταστάσεις που του δίνουν την ευκαιρία για μια νέα ζωή μακριά από τη παρανομία. Όπως διαφαίνεται από τις απόψεις των ερωτώμενων οι λόγοι που μέρος της κοινωνίας δεν αποδέχεται τους αποφυλακισμένους είναι κυρίως ο φόβος που δημιουργεί η έννοια της φυλακής. Οι άνθρωποι φοβούνται τους πρώην κρατούμενους διότι δεν έχουν εμπιστοσύνη στο ρόλο του κράτους και στη δυνατότητα αυτού να σωφρονίσει το άτομο. Επίσης η ανεπάρκεια επιστημονικού προσωπικού στα καταστήματα κράτησης καθώς και η έλλειψη δομών επανένταξης ενισχύουν τη παραβατική συμπεριφορά και καθυστερούν κατά πολύ τη διαδικασία επανόδου του ατόμου. Η ύπαρξη τέτοιου είδους δομών σε όλες τις φυλακές θα μείωνε αρκετά το φαινόμενο της υποτροπής. Διότι το άτομο θα λάμβανε χρήσιμα εφόδια για το υπόλοιπο της ζωής του απομακρύνοντας οριστικά το λάθος τρόπο ζωής που μέχρι τώρα είχε υιοθετήσει. Βασική προϋπόθεση για την ομαλότερη επανένταξη των αποφυλακισμένων από το κοινωνικό σύνολο αποτελεί η απομάκρυνση των διακρίσεων και των προκαταλήψεων όσον αφορά τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες και συγκεκριμένα τους αποφυλακισμένους. Τούτο θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί με τη συνεχή ενημέρωση του πληθυσμού από κρατικούς φορείς για τα δικαιώματα που έχουν αυτά τα άτομα, την αιτία που τα οδήγησε να εγκληματήσουν καθώς και τη πλήρη έννοια του σωφρονισμού. Καταλήγοντας στις προτάσεις βελτίωσης της κοινωνικής επανένταξης βαρύτητα πρέπει να δοθεί στην ύπαρξη σχολικών μονάδων σε όλα τα καταστήματα κράτησης. Πέραν των γνώσεων και των δεξιοτήτων που θα μάθει το άτομο, τα οποία θα τον βοηθήσουν κατά την απόλυση του, μαθαίνει να συνεργάζεται και να ανταλλάσει απόψεις.

Επίλογος.

*Το παράθυρο είναι ψηλά
Θέλησα να το φτάσω
Ο αέρας φυσούσε στο ρυθμό του
Μύριζε ελευθερία
Έκλεισα τα μάτια
Ο χρόνος με ταξίδεψε πίσω
Ξαναζωντάνεψαν στιγμές αγαπημένες
Στιγμές που έζησα
Στιγμές που είναι ανάμνηση
Τις σέρνω αν τις φέρω πίσω
Να τις αγγίζω
Είναι γερά καρφωμένες στο νου.*

Ποίημα από τη ποιητική συλλογή «Της φυλακής τα ποιήματα». Η συλλογή περιλαμβάνει 20 ποιήματα ανήλικων κρατουμένων στις φυλακές Διαβατών Θεσσαλονίκης

Βιβλιογραφία.

Βιβλία

- Κατσοκίδης Σ. Κοινωνικά φαινόμενα: Αναλυτικές προσεγγίσεις. Gutenberg Αθήνα 2006
- Δασκαλάκης Η. Η μεταχείριση του εγκληματία. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1985
- Φουκώ Μ. Επιτήρηση και τιμωρία
- Αναστασιάδης Ι.Γ. Οι Έλληνες στη διαδικασία οικοδόμησης του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ. Σύγχρονη Εποχή 2017
- Περιοδικό: Κοινωνική Κριτική, τεύχος 1^ο 1986
- Έκθεση δημόσιας δαπάνης για τους κρατουμένους, Γενική Γραμματεία Αντεγκλητικής Πολιτικής 02/2016
- Τσουραμάνης Χρ. Το Έγκλημα: Στη θεωρία, στη πραγματικότητα και στο κίνηματογράφο. Βας. Ν. Κατσαρού Αθήνα 2009

Διαδικτυακές πηγές

- Ανάλυση της ανταποδοτικής ποινής, <http://center24.blogspot.gr/2013/11/blog-post.html>
- Τάσεις και όψεις της τιμωρικότητας του κοινού στην Ελλάδα και την Ευρώπη: ευρήματα από την έρευνα 2010, <http://ekeme.gr/%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1/>
- Ειδικές όψεις του επίσημου κοινωνικού ελέγχου κατά τη διάρκεια του δικαστικού έτους 2009-10, <http://ekeme.gr/%CE%B1%CE%BD%CE%AE%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%89%CE%BD/>
- Σκοποί και αποτελεσματικότητα της ποινής σήμερα, <http://criminology.panteion.gr/attachments/article/313/%CE%A7%CE%AC%CE%B9%CE%B4%CE%BF%CF%85-%CE%A0%CE%BF.pdf>
- Ποινική μεταχείριση και κοινωνική επανένταξη κρατουμένων, <http://criminology.panteion.gr/attachments/article/313/%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%A0%CE%9F%CE%A5.pdf>
- Από τους μηχανισμούς προσαρμογής στην ιδρυματοποίηση, http://kratoumenoi.blogspot.gr/2010/12/blog-post_1883.html
- Εξελίξεις της εγκληματικότητας του πληθυσμού των κρατουμένων και το κόστος των Ελ. Φυλακών, <http://theartofcrime.gr/%CE%B5%CE%BE%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80/>

- Οι ελληνικές φυλακές ως πεδίο παράβασης του αρ.3 της ΕΣΔΑ, <http://theartofcrime.gr/%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%89%CF%82-%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%AF%CE%B1/>
- Λευκά κελιά: ο συνειδητός σιωπηλός θάνατος του χώρου, http://thecricket.gr/2014/11/leuka_kelia/
- Η επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη των ατόμων που κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό- Αποφυλακισμένοι νέοι-, <http://docplayer.gr/6721106-To-provlima-toy-koinonikoy-apokleismoy-diaferei-apo-ti-makrohronia-a.html>
- Ο θεσμός της φυλακής, <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7415/7138.pdf>
- Προγράμματα επανένταξης αποφυλακισμένων, <http://crime-in-crisis.com/%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B9%CF%83/>
- Εγκλεισμός και αποφυλάκιση, <http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/Moudatsou.pdf>
- Συμβουλευτική κρατουμένων, <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/746/132.pdf>
- Αλφαβητάρι κρατουμένου, http://www.ministryofjustice.gr/site/Portals/0/uploaded_files/uploaded_17/AlfavitariKratoumenou.pdf
- Αντεγκληματική πολιτική στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, <http://www.eemeke.org/>
- Υπουργείο Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: <http://www.ministryofjustice.gr/site/el>

Παράρτημα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Στάσεις νεαρών ενηλίκων για την επανένταξη των αποφυλακισμένων στην Ελλάδα.

Φύλο:

Άρρεν:

Θήλυ:

Ηλικία:

18-22 22-25 26-30

Σπουδές:

Υποχρεωτική εκπαίδευση

Δευτεροβάθμια -//-

Τεχνολογική -//-

Πανεπιστημιακή -//-

Μεταπτυχιακό

Διδακτορικό δίπλωμα

Τόπος καταγωγής:

Μεγάλο αστικό κέντρο (≥ 200.000 κατοίκους)

Μικρό αστικό κέντρο (≤ 200.000 - κατοίκους)

Χωριό

Οικογενειακή κατάσταση γονέων:

Έγγαμοι

Διαζευγμένοι

Σε διάσταση

Σε χηρεία

Προσωπική κατάσταση:

Άγαμος/η

Έγγαμος/η

Διαζευγμένος/η

Σε διάσταση

Σε χηρεία

• Γνωρίζεις κάποιον ο οποίος έχει αποφυλακιστεί;

• ΝΑΙ

• ΌΧΙ

1^α. Αν ναι για παραβίαση:

• Ποινικού κώδικα

• Νόμου περί ναρκωτικών

• Άλλο αδίκημα

2. Ένας πρώην κρατούμενος αντιμετωπίζει προβλήματα όσον αφορά:

• Διαπροσωπικές σχέσεις (φίλοι, δημιουργία οικογένειας κτλ)

• Επαγγελματική αποκατάσταση

• Κοινωνική αποδοχή

• Άλλο

• Όλα τα παραπάνω

3. Θα δημιουργούσες φιλική σχέση με κάποιον ο οποίος έχει φυλακιστεί στο παρελθόν;

• Ναι

• Αναλόγως με την εγκληματική πράξη για την οποία καταδικάστηκε

• Όχι

4. Πρέπει ο αποφυλακισμένος να αντιμετωπίζεται ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας ασχέτως με την εγκληματική πράξη που είχε διαπράξει;

• Ναι

• Όχι

5. Ως πιθανός εργοδότης θα απασχολούσες στην εταιρεία/επιχείρηση σου κάποιον ο οποίος έχει φυλακιστεί;

- Ναι
- Αναλόγως το λόγο που φυλακίστηκε
- Όχι

6. Η κοινωνία αποδέχεται τους πρώην φυλακισμένους;

- Ναι
- Όχι
- ΔΕ/ΔΑ

6^α) Αν όχι γιατί;

- Θεωρεί πως δεν έχουν σωφρονιστεί
- Δεν έχει εκπαιδευτεί σε ζητήματα αποδοχής
- Τους φοβάται
- Άλλο
- Όλα τα παραπάνω

7. Ποιοι λόγοι θεωρείς πως συντρέχουν στην υποτροπή (φυλάκιση-αποφυλάκιση-φυλάκιση εκ νέου) των αποφυλακισμένων;

- Εργασία – εκπαίδευση
- Μη αποδοχή ατόμου – αίσθημα ασφάλειας στο κατάστημα κράτησης
- Κατάχρηση ουσιών – έλλειψη αυτοελέγχου
- Άλλο
- Όλα τα παραπάνω

8. Οι κρατικοί φορείς επανένταξης εξασφαλίζουν την επανακοινωνικοποίηση του αποφυλακισμένου;

- Ναι
- Ίσως

- Όχι

8^α) Αν όχι γιατί;

- Ανεπάρκεια επιστημονικού προσωπικού
- Αδιαφορία κράτους όσον αφορά τη κοινωνική επανένταξη
- Ο εγκληματίας δε σωφρονίζεται
- Άλλο
- Όλα τα παραπάνω

9. Ποίοι τρόποι θα βοηθούσαν κατά τη γνώμη σου στην ομαλή επανένταξη ενός πρώην φυλακισμένου;

- Σχολείο στη φυλακή
- Επαγγελματικός προσανατολισμός
- Άμεση επαγγελματική αποκατάσταση κατά την απόλυση
- Οικονομική ενίσχυση
- Άλλο
- Όλα τα παραπάνω